
Υποσχετικές επιστολές
Από την Κρίση στην Κοινότητα

Midnight Notes

Υποσχετικές επιστολές

Από την Κρίση στην Κοινότητα

Συλλογικότητα Midnight Notes
Και φίλοι

«Η σφαίρα που διαπέρασε την καρδιά του Αλέξη δεν ήταν μια τυχαία σφαίρα από το όπλο ενός μπάτσου στο σώμα ενός «απείθαρχου» παιδιού. Ήταν μια επιλογή του κράτους για την βίαιη επιβολή της τάξης και της πειθαρχίας, στους χώρους και στα κινήματα, που αντιστέκονται στις επιλογές του. Μια επιλογή που ήθελε να στείλει το μήνυμα της απειλής σε όσους θελήσουν να αντισταθούν στις νέες ρυθμίσεις των αφεντικών στους τομείς της εργασίας, της ασφάλισης και της υγείας, της παιδείας, κλπ.»

Από την προκήρυξη «Τίποτε δε θα είναι πια το ίδιο» που γράφτηκε και μοιράστηκε το Δεκέμβρη του 2008 στην Ελλάδα.

Κρίση: τι είναι, τι δεν είναι

Μετά από πεντακόσια χρόνια ύπαρξής, οι καπιταλιστές μας ανακοινώνουν για άλλη μια φορά ότι το σύστημά τους βρίσκεται σε κρίση. Παροτρύνουν τους πάντες να κάνουν θυσίες για να σωθεί η ζωή του συστήματος. Μας λένε ότι αν δεν κάνουμε αυτές τις θυσίες, θα βιώσουμε και εμείς μαζί με αυτούς την αμοιβαία καταστροφή. Αυτές τις απειλές πρέπει να τις πάρουμε στα σοβαρά. Ήδη, σε κάθε γωνιά του πλανήτη, οι εργαζόμενοι πληρώνουν το κόστος της κρίσης με λιτότητα, μαζική ανεργία, χαμένες συντάξεις, κατασχέσεις και θανάτους.

Για να κάνουν τις απειλές τους πιο πειστικές, μας υπενθυμίζουν καθημερινά πως βρισκόμαστε σε μια περίοδο διαρκούς επίθεσης στα δικαιώματά μας, και πως τα πλανητικά αφεντικά θα απαντήσουν με κάθε ωμότητα αν αρνηθούμε τις θυσίες

που μας ζητάνε. Οι βόμβες που ρίχτηκαν στον άμαχο πληθυσμό της Γάζας είχαν ακριβώς αυτήν την παραδειγματική λειτουργία. Στην ουσία ρίχτηκαν σε όλους μας, γιατί κατέβασαν τον πήχη αυτού που θεωρείται νόμιμη απάντηση στην αντίσταση. Μεγεθύνουν στην πολλοστή τη δολοφονική πρόθεση του Αθηναίου αστυνομικού που πυροβόλησε τον Αλέξη Γρηγορόπουλο στις αρχές του Δεκέμβρη του 2008 (όπως περιγράφεται στο παραπάνω απόσπασμα).

Από όλες τις πλευρές υπάρχει μια αίσθηση ότι ζούμε σε μια αποκαλυπτική εποχή. Πώς αναπτύχθηκε αυτή η κρίση «του τέλους των ημερών» και ποια ακριβώς η σημασία της για τα αντικαπιταλιστικά κινήματα ή τα κινήματα κοινωνικής δικαιοσύνης που προσπαθούν να ανιχνεύσουν πιθανές διαδρομές εξόδου από τον καπιταλισμό; Η προκήρυξη αυτή είναι μια συνεισφορά στη συζήτηση γύρω από αυτά τα ζητήματα, μια συζήτηση που γίνεται όλο και πιο έντονη όσο η κρίση βαθαίνει και οι επαναστατικές δυνατότητες της εποχής μας διευρύνονται. Γράφουμε σε μια προσπάθεια να διαλύσουμε το παραπέτασμα καπνού που περιβάλλει την κρίση, εμποδίζοντας μας να μηχανευτούμε απαντήσεις και να προβλέψουμε τις επόμενες κινήσεις του κεφαλαίου. Πολύ συχνά, ακόμη και εντός της αριστεράς, οι ερμηνείες της κρίσης μας μεταφέρουν στην αιθέρια σφαίρα των χρηματιστηριακών κυκλωμάτων και συναλλαγών, ή στο μπερδεμένο κουβάρι των hedge-funds (κεφάλαια αντασφάλισης) και των παραγώγων. Με άλλα λόγια, μας μεταφέρουν σε έναν κόσμο ακατανόητο για τους περισσότερους από μας, αποκομμένο από τους πραγματικούς αγώνες των ανθρώπων, με αποτέλεσμα να μη μπορούμε ούτε καν να συλλάβουμε κάποια μορφή αντίστασης σε αυτόν.

Η προκήρυξή μας διηγείται μια διαφορετική ιστορία για την κρίση γιατί ξεκινά από τους αγώνες δισεκατομμυρίων ανθρώπων σε ολόκληρο τον πλανήτη ενάντια στην καπιταλιστική εκμετάλλευση και την περιβαλλοντική υποβάθμιση των ζώων τους.

Οι κρίσεις του 21^{ου} αιώνα δεν πρέπει να ιδωθούν μέσα από τη ματιά του 19^{ου} αιώνα, η οποία δεν αντιλαμβανόταν τους ταξικούς αγώνες ως μια σημαντική πηγή των κρίσεων, αλλά τις θεωρούσε αυτόματο, αναπόφευκτο προϊόν των οικονομικών κύκλων που οφειλόταν στην καπιταλιστική «αναρχία της παραγωγής». Από τότε έχει μεσολαβήσει ένας αιώνας επαναστάσεων, μεταρρυθμίσεων και παγκοσμίων πολέμων, γεγονός που έχει οδηγήσει σε μια αναθεωρημένη οπτική. Κατά πρώτον, έχει πλέον γίνει η διάκριση ανάμεσα στην πραγματική κρίση μιας εποχής και την απλή ύφεση. Η δεύτερη είναι μια κατάσταση «ανισορροπίας» (δηλαδή κομμάτι της φυσιολογικής δυναμικής της

«κανονικής τάξης πραγμάτων» που έχει ως στόχο την περιοδική πειθάρχηση της εργατικής τάξης). Η πρώτη είναι μια υπαρξιακή κατάσταση που θέτει υπό αμφισβήτηση την «κοινωνική σταθερότητα» αλλά και την ίδια την επιβίωση του συστήματος. Κατά δεύτερον, αναγνωρίστηκε ότι τόσο οι υφέσεις όσο και οι κρίσεις δεν βρίσκονται τελείως έξω από τον ανθρώπινο έλεγχο: μπορούμε να τις προκαλέσουμε στρατηγικά, να τις επιταχύνουμε, να τις αναβάλουμε ή να τις βαθύνουμε.

Η υποτιθέμενη αυτόματη τάση του καπιταλισμού για πλήρη εκμετάλλευση της εργασίας, του κεφαλαίου και της γης, έχει ήδη διαψευστεί από την ιστορία. Από το 1930, ακόμη και οι αστοί οικονομολόγοι συνειδητοποίησαν ότι σε καταστάσεις πραγματικής κρίσης μπορεί να χρειαστεί η κρατική παρέμβαση ώστε να τραβήξει, να τονώσει ή να κινητοποιήσει το σύστημα, όταν αυτό εγκλωβίζεται σε συνθήκες που απέχουν πολύ από την πλήρη εκμετάλλευση. Στην προσπάθεια τους όμως να μηχανευτούν τρόπους εξόδου από την Μεγάλη Ύφεση, αντιλήφθηκαν ότι μπορούν και να προγραμματίσουν τις κρίσεις και τις υφέσεις. Οι κρίσεις δε θα εξαλειφθούν ποτέ, αλλά είναι δυνατό μέσω της κρατικής παρέμβασης να επιταχυνθούν ή να αποσοβηθούν. Αν και πρόκειται για επικίνδυνο εγχείρημα, οι κρίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ευκαιρίες ώστε να χτυπηθούν οι ταξικές συγκρούσεις για να παραμείνει ζωντανό το σύστημα. Η κρίση είναι η «οριακή εμπειρία» του καπιταλισμού, η στιγμή όταν η θνητότητα του συστήματος γίνεται αισθητή και γίνεται πλέον ευρέως κατανοητό ότι κάτι πρέπει να αλλάξει. Διαφορετικά...

Ο προηγούμενος αιώνας έδειξε επίσης τη σημασία των ταξικών αγώνων στη διαμόρφωση των κρίσεων, μιας και οι εργάτες (μισθωτοί και άμισθοι, δούλοι και ελεύθεροι, της υπαίθρου και των πόλεων) μπόρεσαν ιστορικά να επισπεύσουν τις κρίσεις του καπιταλισμού, εντείνοντας τις δομικές αντιφάσεις και ανισοροπίες του συστήματος μέχρι τα άκρα. Η δυνατότητα αυτή μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την επαναστατική προοπτική της εργατικής τάξης: αν αυτή δεν μπορεί να θέσει τον καπιταλισμό σε κρίση, πώς θα μπορούσε να καταστρέψει τον καπιταλισμό σε μια επαναστατική κατεύθυνση;

Παρόλα αυτά, ένα πράγμα εξακολουθεί να ισχύει για τις αυθεντικές κρίσεις, από τον 19^ο αιώνα έως και σήμερα: είναι ευκαιρίες για επαναστατικές ρήξεις. Όπως το έθεσε και ο Καρλ Μαρξ το 1848: «η περιοδική επιστροφή (των κρίσεων) θέτει σε δοκιμασία, κάθε φορά και με πιο απειλητικό τρόπο, την ίδια την ύπαρξη της αστικής κοινωνίας». Για αυτόν, λοιπόν, οι επιχειρηματικοί κύκλοι που

διαρκούν γύρω στα πέντε με επτά χρόνια καταλήγουν σε κρίσεις, κατά τις οποίες τίθεται υπό αμφισβήτηση το σύνολο του καπιταλισμού.

Ο όρος «κρίση» αντλεί το νόημα του από την προέλευση του από την ιατρική: «ένα σημείο στην εξέλιξη μιας νόσου από όπου ο ασθενής είτε οδεύει προς το θάνατο, είτε επιστρέφει σε μια υγιή κατάσταση». Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο ασθενής είναι η ίδια η καπιταλιστική κοινωνία. Αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο ο Μαρξ και οι σύντροφοί του ατένιζαν τον ερχομό της κρίσης με μεγάλο ενθουσιασμό, ακόμη και με χαιρεκακία, εφόσον σηματοδοτούσε γι' αυτούς το ενδεχόμενο μιας επανάστασης. Ήταν πεπεισμένοι ότι οι ολοένα και βαθύτερες κρίσεις του συστήματος σύντομα θα σήμαναν το τέλος του και την απαλλοτρίωση των απαλλοτριωτών.

Με αυτή τη γνώση, από αυτήν την οπτική και με μια επιφυλακτική χαρά προσεγγίζουμε και εμείς την παρούσα κρίση. Η συζήτηση που ανοίγουμε απλώνεται στους εξής πέντε τομείς:

Τις μακροπρόθεσμες αιτίες της κρίσης.

Τις άμεσες αιτίες και συνέπειες της.

Τις ευκαιρίες που προσφέρονται σε κάθε τάξη.

Τη συγκρότηση της κοινότητας, με άλλα λόγια τους κανόνες που χρησιμοποιούμε για να μοιραστούμε από κοινού τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους.

Τη φύση των επαναστατικών αγώνων που αναδύονται από την κρίση.

1. Παρελθούσες κρίσεις και παρούσα κρίση: από τον Κεϋνσιανισμό στον Νεοφιλελευθερισμό και την Παγκοσμιοποίηση

Συχνά γίνεται σύγκριση ανάμεσα στην παρούσα κρίση και τη Μεγάλη Ύφεση και κατ' επέκταση αναζητείται μια καπιταλιστική «λύση» στο πρότυπο του New Deal. Παρόλα αυτά, οι έντονες διαφορές ανάμεσα στη Μεγάλη Ύφεση και την παρούσα κρίση στέκονται εμπόδιο σε μια επιστροφή σε πολιτικές τύπου New Deal.

Φυσικά οι ομοιότητες ανάμεσα στις δύο κρίσεις αφθονούν. Και στις δύο κρίσεις οι κερδοσκοπικές επενδύσεις βρισκόνταν στο επίκεντρο. Και οι δύο κρίσεις

μπορούν να ιδωθούν ως αποτέλεσμα της άρνησης των καπιταλιστών να συνεχίσουν να επενδύουν στην παραγωγή απολαμβάνοντας μειωμένες αποδόσεις. Κυρίως, και οι δύο κρίσεις μπορούν να εξηγηθούν ως απόρροια της υπερπαραγωγής και της υποκατανάλωσης, που είχαν ως συνέπεια τον κορεσμό της αγοράς και την πτώση του ποσοστού κέρδους. Ο συνδυασμός των παραπάνω οδήγησε στο πάγωμα των νέων επενδύσεων και συνέτεινε στην εμφάνιση της «πιστωτικής στενότητας».

Αρκετοί αναλυτές της αριστεράς υπέθεσαν ότι αυτές οι κοινές τάσεις στην καπιταλιστική κοινωνία οδήγησαν στην «υπερσυσσώρευση» ή στην «στασιμότητα», κοινώς στην αδυναμία των καπιταλιστών να βρουν επενδυτικές ευκαιρίες στην παραγωγή εμπορευμάτων, τέτοιες που να αποφέρουν ένα ικανό ποσοστό κέρδους. Το επιχείρημα λέει ότι κατά κάποιο τρόπο ο καπιταλισμός παραήταν αποτελεσματικός τις δεκαετίες του '80 και του '90. Κατέστρεψε τη δύναμη της εργατικής τάξης των ΗΠΑ σε τέτοιο βαθμό, που δεν μπορούσαν πλέον να αγωνιστούν για αρκετά υψηλούς μισθούς ώστε να μπορούν να αγοράζουν τα προϊόντα που οι ίδιοι παρήγαγαν. Έτσι προέκυψε ο υπερκορεσμός της αγοράς, η υπερπροσφορά εμπορευμάτων, η πτώση των επενδύσεων κ.λ.π. Η αναδυόμενη αριστερίστικη ερμηνεία της τρέχουσας κρίσης δίνει έμφαση στην εμπορική αποτυχία του συστήματος που κατέληξε σε κρίση κερδοφορίας. Η κατάσταση αυτή ονομάζεται πρόβλημα πραγματοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι υπερπαραγονται εμπορεύματα ενώ η ζήτηση της εργατικής τάξης είναι περιορισμένη (για να παραμένει υψηλό το κέρδος), γεγονός που οδηγεί στην υποκατανάλωση και στην αδυναμία να γίνονται επενδύσεις στην βιομηχανία με αποδεκτό ποσοστό κέρδους. Η αύξηση των κερδών μέσα από την επίθεση στους μισθούς των εργαζομένων υπέσκαψε τελικά την ίδια τη συνθήκη της κερδοφορίας, αφού στην τελική κάποιος πρέπει να αγοράσει τα παραγόμενα εμπορεύματα ώστε να παραχθεί κέρδος!

Στα πλαίσια της ίδιας επιχειρηματολογίας, συνέπεια των παραπάνω είναι η «χρηματιστικοποίηση» της οικονομίας, όπου, επειδή η επένδυση στην παραγωγή δεν είναι πλέον αρκετά επικερδής, ολόένα και περισσότερο κεφάλαιο επενδύεται σε κερδοσκοπικά δάνεια και περίπλοκα hedging bets. Η χρηματιστικοποίηση αυτή ευνοήθηκε αλλά και συγχρόνως ενίσχυσε την τάση όλες οι κοινωνικές δραστηριότητες να διαμεσολαβούνται από το χρήμα και την αγορά, από το να τρως το δείπνο σου έως το να φυτεύεις σπόρους σε έναν κήπο.

Πράγματι, η κυρίαρχη οικονομική στρατηγική των τελευταίων τριάντα χρόνων (που συχνά καλείται «νεοφιλελευθερισμός») είχε ως βασικό στόχο να

επαναφέρει την παγκόσμια οικονομία στο καπιταλιστικό στάδιο της ελεύθερης αγοράς, όπως αυτό υπήρχε πριν από το New Deal. Από εδώ πηγάζουν και οι ομοιότητες μεταξύ των δύο κρίσεων. Με αυτή την έννοια, μπορούμε σήμερα να πούμε ότι το κεφάλαιο πληρώνει το τίμημα της εσκεμμένης αποσύνδεσης μεταξύ υπερπαραγωγής και υποκατανάλωσης. Ιδανικά, η υπερσυσσώρευση μπορεί να διορθωθεί με την καταστροφή ή/και την υποτίμηση διάφορων μορφών του κεφαλαίου: απούλητα εμπορεύματα, μέσα παραγωγής και μισθοί εκατομμυρίων ανθρώπων. Ο Φ.Ντ.Ρούσβελτ είχε απορρίψει αυτήν την οδό (που του πρότειναν οι παλαιοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι, οι οποίοι είχαν διατελέσει και σύμβουλοι του Χ.Χούβερ) φοβούμενος μια πιθανή επανάσταση ως απάντηση στην εξαθλίωση που γέννησε η υποτίμηση. Αντίθετα, πρότεινε το New Deal.

Η λύση του New Deal –δηλαδή ένας συνδυασμός α) θεσμικής ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης μέσα από την επίσημη αναγνώριση των συνδικάτων, β) συνομολόγησης ενός συμφώνου παραγωγικότητας όπου αυξήσεις στους μισθούς θα ανταλλάσσονταν με αυξήσεις στην παραγωγικότητα και γ) δημιουργίας του κοινωνικού κράτους– δεν τίθεται στο τραπέζι σήμερα. Το New Deal ήταν η απάντηση σε ένα οργανωμένο και απείθαρχο εργατικό δυναμικό στις Ηνωμένες Πολιτείες, που είχε σφυρηλατηθεί μέσα από χρόνια διαδηλώσεων, από εξεγέρσεις ενάντια στην ανεργία και τις εξώσεις καθώς και από χιλιάδες εργάτες, έτοιμους να πορευτούν στην Ουάσιγκτον με το βλέμμα στραμμένο στη Σοβιετική ένωση.

Ζούμε σε έναν πολύ διαφορετικό κόσμο σήμερα. Αν και ο ταξικός ανταγωνισμός δεν έχει σταματήσει ποτέ, οι σύγχρονοι μισθωτοί και άμισθοι εργάτες στις ΗΠΑ δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να φτάσουν την πολιτική ισχύ και το οργανωτικό επίπεδο που είχαν κατακτήσει τη δεκαετία του '30. Ο Κεϋνσιανισμός (που πήρε το όνομά του από τον οικονομολόγο και φιλόσοφο Τζ.Μ.Κέυνς) ο οποίος ενέπνευσε και δικαίωσε φιλοσοφικά το New Deal, έχει σαρωθεί από τους κύκλους αγώνων μισθωτών και άμισθων εργατών, που τις δεκαετίες του '60 και του '70 επιχείρησαν την «έφοδο στον ουρανό» και προσπάθησαν να υπερβούν τα όρια του New Deal. Οι αγώνες αυτοί κυκλοφόρησαν από τα εργοστάσια στα σχολεία, τις κουζίνες και τις κρεβατοκάμαρες, την ύπαιθρο των μητροπόλεων και των αποικιών, τόσο με τη μορφή άγριων απεργιών και καταλήψεων δημοσίων κτιρίων όσο και με τη μορφή του αντάρτικου πόλης. Αμφισβήτησαν τον έμφυλο, φυλετικό και διεθνή καταμερισμό της εργασίας, βάζοντας στο στόχαστρο την άνιση ανταλλαγή και τον κληρονομημένο ρατσισμό και σεξισμό που ο καταμερισμός αυτός

κουβαλούσε. Κοντολογίς, ο Κεϋνσιανισμός τέθηκε σε αχρηστία από την (μισθωτή και άμισθη) εργατική τάξη τη δεκαετία του '70.

Επιπλέον, από τα μέσα της δεκαετίας το '70 και απαντώντας σε αυτούς ακριβώς τους αγώνες, το κεφάλαιο με τη σειρά του κήρυξε «το τέλος του Κεϋνσιανισμού» και έφτασε μέχρι να υιοθετήσει για ένα σύντομο διάστημα ένα πρόγραμμα «μηδενικής ανάπτυξης». Ήταν απλά το πρελούδιο για το βάθεμα της κρίσης στις αρχές του '80 και για την ευρεία αναδιάρθρωση που ονομάστηκε «νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση» και στόχο της είχε την καταστροφή κάθε νίκης που είχε πετύχει η διεθνής εργατική τάξη: από τη λήξη της αποικιοκρατίας ως και το κοινωνικό κράτος. Γι' αυτούς τους δύο λόγους, η κρίση που αντιμετωπίζουμε σήμερα έχει μεγάλη απόσταση από αυτήν που κλιμακώθηκε με την Μεγάλη Ύφεση. Είναι λοιπόν προβληματικό να χρησιμοποιούμε τη δεκαετία του 30' ως οδηγό για την επόμενη περίοδο, μιας και η πολιτική σύνθεση της εργατικής τάξης στις ΗΠΑ αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αλλάξει ριζικά. Είναι πιο χρήσιμο να αντιληφθούμε το σχέδιο που προσπαθούσε να υλοποιήσει η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και να εκτιμήσουμε το γιατί, μόλις τρεις δεκαετίες μετά, οδηγηθήκαμε σε μια νέα κρίση.

Η συνολική λύση του Νεοφιλελευθερισμού στην κρίση του Κεϋνσιανισμού ήταν η απαξίωση της εργατικής δύναμης, η επαναθέσμιση μισθολογικών ιεραρχιών και ο περιορισμός των εργατών σε μια κατάσταση απολίτικων εμπορευμάτων (όπως ακριβώς τους θεωρούσαν οι αστοί οικονομολόγοι του 19^{ου} αιώνα). Ο Νεοφιλελευθερισμός πήρε διαφορετικές μορφές, απαντώντας κάθε φορά στη διαφορετική σύνθεση και δύναμη της εργατικής τάξης: μεταφορά των μέσων παραγωγής, αποεδαφικοποίηση του κεφαλαίου, αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των εργατών μέσω της επέκτασης της αγοράς εργασίας, διάλυση του κοινωνικού κράτους και απαλλοτριώσεις γης (βλ. ΜΝ, 1997). Επρόκειτο για μια εύστοχη (και αρχικά επιτυχημένη) επίθεση στις τρεις μεγάλες συμφωνίες της μεταπολεμικής περιόδου, που είχαμε ονομάσει στο παρελθόν (ακολουθώντας τον Ρ.Μ, 1985) Α-deal (η κεϋνσιανή συμφωνία παραγωγικότητας), Β-deal (η σοσιαλιστική συμφωνία) και C-deal (η μετααποικιακή συμφωνία).

A-deal: τη νίκη του Ρέιγκαν στις ΗΠΑ επί της απεργίας των ελεγκτών εναέριας κυκλοφορίας το 1981, καθώς και τη νίκη της Θάτσερ στο Ηνωμένο Βασίλειο επί της απεργίας των μεταλλωρύχων το 1985, διαδέχθηκε μια πραγματικά οργανωτική καμπάνια διάλυσης των συνδικάτων και ένα πλήθος απειλών υπονόμευσης των συντάξεων

κοινωνικής ασφάλισης αλλά και άλλων εγγυήσεων (το λεγόμενο δίκτυο ασφάλειας).

B-deal: ο απόλυτος θρίαμβος του Νεοφιλελευθερισμού υπήρξε η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και η απόφαση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας να επιβιβαστεί στην «καπιταλιστική οδό».

C-deal: στον «Τρίτο Κόσμο», η κρίση του χρέους έδωσε τη δυνατότητα στην Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) να επιβάλλουν Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής (ΠΔΠ) που ουσιαστικά ισοδυναμούσαν με επαναποικιοποίηση.

Με άλλα λόγια, με την άφιξη του Νεοφιλελευθερισμού, όλες οι προηγούμενες συμφωνίες έπαψαν πια να ισχύουν. Όλες αυτές οι εξελίξεις έθεσαν τέλος στην «αμοιβαία αναγνώριση» εργατικής τάξης και κεφαλαίου και ισχυροποίησαν τον ανταγωνισμό μεταξύ των εργαζομένων σε παγκόσμια κλίμακα, μέσα από τη δημιουργία μιας πραγματικά παγκόσμιας αγοράς εργασίας. Το κεφάλαιο μπορούσε πλέον να μαζεύει εργάτες με χαρακτηριστική ευκολία.

Ως συνέπεια των παραπάνω μετασχηματισμών, εμφανίστηκε μέσα στη δεκαετία του '90 το πρώτο σημάδι της αδυναμίας του συστήματος να απορροφήσει την τεράστια πλημμύρα της παραγωγής από την πληθώρα των εργατών σε sweatshops παγκοσμίως. Σύμφωνα με αυτή την επιχειρηματολογία, η κορύφωση της Ασιατικής κρίσης το 1997 υπήρξε το έναυσμα για την πλήρη χρηματιστικοποίηση του συστήματος. Πρόκειται για την προσπάθεια να «γεννηθεί χρήμα από το χρήμα» στο πιο αφηρημένο επίπεδο, όταν το χρηματικό κέρδος από την παραγωγή δεν είναι πλέον αρκετό.

Η φυγή του κεφαλαίου στη χρηματοπιστωτική σφαίρα είναι άλλη μια απόπειρα του νεοφιλελευθερισμού να αλλάξει τους συσχετισμούς δύναμης προς όφελός του. Αντιμέτωποι με μια πιθανή μείωση των εσόδων τους από την «πραγματική οικονομία» καθώς και με την μελλοντική αδυναμία να πουλήσουν τα προϊόντα τους, οι καπιταλιστές προχώρησαν σε δύο βασικές κινήσεις. Από τη μια, μεταπήδησαν στο κόσμο των hedge funds και των παραγώγων. Από την άλλη, αύξησαν τη διαθεσιμότητα πίστωσης για την εργατική τάξη των ΗΠΑ. Έτσι οι εργάτες των ΗΠΑ μπορούσαν να αγοράσουν τα αγαθά που παράγονταν με εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς (συγκριτικά με τις ΗΠΑ) από εργάτες στην Κίνα αλλά και σε άλλες (κυρίως ασιατικές) χώρες. Η επιτυχία αυτής της κίνησης –που στόχο είχε το να αποφευχθεί η κρίση– εξαρτιόταν από το υψηλό κέρδος που

μπορούσαν να αποσπάσουν οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις στην Κίνα και τις χώρες του Τρίτου Κόσμου, εξαιτίας των χαμηλών μισθών. Τα κέρδη αυτά επενδύονταν στη συνέχεια στις πιστωτικές αγορές των ΗΠΑ, ενισχύοντας την προϊούσα χρηματιστικοποίηση. Αυτό το κύκλωμα κατέρρευσε τη στιγμή που το μέγεθος του χρέους (τόσο των εργατών όσο και των καπιταλιστών) οδήγησε τους εγγυητές του σε μια κρίση πανικού.

Η ερμηνεία αυτή εξηγεί πολλά, αφήνει όμως απέξω μια σημαντική λεπτομέρεια: παρόλο που η υπερπαραγωγή και η υποκατανάλωση μειώνουν το ποσοστό κέρδους, γιατί το μειωμένο ποσοστό κέρδους δεν είναι αρκετό για τους καπιταλιστές ώστε να το επανα-επενδύσουν; Πάρτε για παράδειγμα τον/την μέσο/η καπιταλιστή/στρια: αν πουλήσει όλα τα εμπορεύματα που παράγει η επιχείρησή του/της θα αποσπάσει ένα ποσοστό κέρδους της τάξης του 100%. Λόγω του προβλήματος της «πραγματοποίησης», αποσπά στην πραγματικότητα μόνο το 50%. Γιατί δεν είναι αυτό επαρκές; Παρά το πρόβλημα της πραγματοποίησης που απαιτεί την καταστροφή της μισής παραγωγής, και πάλι οι καπιταλιστές θα μπορούσαν να αποσπάσουν ένα διόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό κέρδους. Αυτή η «ανεπάρκεια» δεν είναι γενικά και αφηρημένα δομική του καπιταλισμού. Αντίθετα, βασίζεται στην αποφασιστικότητα των καπιταλιστών να βγάζουν ολοένα και περισσότερα, στην απαίτηση τους για μια ολοένα και ταχύτερη εξάπλωση του συστήματος και των κερδών τους. Όταν οι καπιταλιστές βαφτίζουν ένα επενδυτικό πεδίο «ανεπαρκές», εννοούν ότι το διαθέσιμο μέσο ποσοστό κέρδους είναι χαμηλότερο από αυτό που περίμεναν με βάση την εμπειρία. Ωστόσο, ποιες είναι τελικά οι αιτίες που οδήγησαν στην πτώση του ποσοστού κέρδους σε ολόκληρο τον πλανήτη;

Η πραγματική αυτή πτώση οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, δύο από τους οποίους είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για εμάς: η αδυναμία του κεφαλαίου α) να αυξήσει το ποσοστό εκμετάλλευσης ρίχνοντας τους μισθούς και β) να μειώσει την αξία του σταθερού κεφαλαίου (κυρίως πρώτες ύλες) που εμπλέκεται στην παραγωγή εμπορευμάτων. Σε ότι αφορά το δεύτερο, η αδυναμία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι καπιταλιστές δεν μπόρεσαν να μεταβιβάσουν στους εργάτες το κόστος της οικολογικής καταστροφής που προκαλείται από την εξαγωγή των πρώτων υλών και από την παραγωγή εμπορευμάτων. Αυτός άλλωστε είναι ο λόγος για τον οποίο είναι δύσκολο να διακρίνουμε μέσα στην κρίση, τον αντίκτυπο που έχουν οι «οικονομικοί» και «οικολογικοί» αγώνες στο μέσο ποσοστό κέρδους.

Ας επιμένουμε όμως στις συνέπειες των α) και β).

α) Η Παγκοσμιοποίηση συνέβαλε στη μείωση των μισθών στις ΗΠΑ κατά τις τρεις προηγούμενες δεκαετίες, μεταφέροντας τη βιομηχανική παραγωγή στην «περιφέρεια» (κυρίως στην Κίνα, τουλάχιστον την τελευταία δεκαετία), όπου οι κυρίαρχοι μισθοί είναι υποπολλαπλάσιοι των αντίστοιχων μισθών της εργατικής τάξης στις ΗΠΑ. Αν οι μισθοί εκεί παρέμεναν χαμηλοί, η συμφωνία μεταξύ του αμερικάνικου και του κινέζικου κεφαλαίου θα συνέχιζε ως είχε. Η κινέζικη εργατική τάξη θα συνέχιζε να παράγει υπερκέρδη για τους αμερικανούς καπιταλιστές καθώς και πολύ φθηνά εμπορεύματα για τους αμερικανούς εργάτες. Παρόλα αυτά, οι μισθοί στην Κίνα, αν και χαμηλότεροι σε σχέση με αυτούς των ΗΠΑ, έχουν αρχίσει να αυξάνονται ραγδαία. Ο μέσος ονομαστικός μισθός στην Κίνα έχει αυξηθεί κατά 400% μέσα στη δεκαετία 1996-2006, ενώ ο μέσος πραγματικός μισθός αυξήθηκε κατά 300% την περίοδο 1990-2005, με τη μισή αύξηση να λαμβάνει χώρα μεταξύ 2000 και 2005. Η κατάσταση αυτή μπορεί να επηρεάσει βαθιά την κερδοφορία πολύ πριν οι μισθοί στην Κίνα γίνουν συγκρίσιμοι με τους αντίστοιχους στις ΗΠΑ.

Θα ήταν βοηθητικό να ρίχναμε μια ματιά σε ένα απλό υποθετικό αριθμητικό παράδειγμα για να αντιληφθούμε τα παραπάνω. Ας υποθέσουμε ότι ο μισθός ενός Κινέζου εργάτη είναι το 1/10 του μισθού ενός αμερικανού εργάτη και ότι το ποσοστό κέρδους ενός εργοστασίου στη Κίνα με σχετικά μικρή επένδυση σε μηχανικό εξοπλισμό είναι της τάξης του 100%. Αν διπλασιαστεί ο μισθός του Κινέζου εργάτη και πάλι θα ισοδυναμεί με το 1/5 του αντίστοιχου μισθού ενός εργάτη στις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, αν όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν σταθεροί, το ποσοστό κέρδους θα πέσει στο 50%.

Κατά συνέπεια, οι αυξήσεις στους μισθούς μπορούν να προκαλέσουν μια δραματική πτώση στο ποσοστό κέρδους, χωρίς η αγοραστική τους δύναμη να εξισώνεται με αυτή των μισθών στη Δυτική Ευρώπη ή τη Βόρεια Αμερική. Η πρώτη γεύση αυτού του φαινομένου σε μεγάλη κλίμακα, κατά τη περίοδο του Νεοφιλελευθερισμού, ήταν οι εργατικές κινητοποιήσεις σε Κορέα και Ινδονησία που αποτέλεσαν και τη βάση της περίφημης «Ασιατικής Οικονομικής Κρίσης» του 1997, την οποία και είχαμε περιγράψει στο κείμενο «One No and many Yeses» (MN, 1997).

Η μείωση και στασιμότητα του μέσου μισθού στις ΗΠΑ (αλλά και πάλι σε ένα υψηλό επίπεδο σε σχέση με ό,τι ισχύει σε παγκόσμια κλίμακα) συνοδεύτηκε από αυξήσεις στους μισθούς της ασιατικής εργατικής τάξης. Οι αυξήσεις αυτές έθεσαν σε κίνδυνο το ποσοστό κέρδους πολύ πριν φτάσουν σε σχετική

αντιστοιχία με τους μισθούς στις ΗΠΑ. Τα πολύ υψηλά ποσοστά κερδοφορίας μπορεί να εξαφανιστούν πολύ πριν τη μαζική άφιξη των προαστίων, των αυτοκινήτων και των αξεσουάρ της Gucci.

Το πρόβλημα της «πραγματοποίησης» της υπεραξίας, που θα οδηγούσε στην άμεση ή επικείμενη σύγκρουση με τους εργάτες που αγωνίζονταν για υψηλότερους μισθούς και μεγαλύτερη δύναμη στους χώρους εργασίας, ανάγκασε τους καπιταλιστές να στραφούν σε άλλες οδούς προκειμένου να αποκομίσουν τα ποσοστά κέρδους που επιθυμούσαν. Αλλά και σε αυτή την κίνηση υπάρχει ένα εγγενές πρόβλημα: η δυνατότητα αύξησης του αποσπώμενου κέρδους μέσω της χρηματιστικοποίησης περιορίζεται από το μέγεθος της υπεραξίας που δημιουργείται στην παραγωγή και αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Η κρίση στην χρηματοπιστωτική σφαίρα προκύπτει από τη σύγκρουση με αυτό ακριβώς το όριο. Σε τελική ανάλυση, τα κέρδη από το χρηματοπιστωτικό σύστημα αποσπώνται, αν και έμμεσα, από την πραγματική εργασία. Είναι λοιπόν προφανές γιατί ακόμη και μια μέτρια αύξηση στους μισθούς στην Κίνα, μπορεί να τραβήξει το χαλί κάτω από τα πόδια των χρηματοπιστωτικών χάρτινων πύργων.

β) Η οικολογική/ενεργειακή στιγμή της κρίσης εμφανίζεται εδώ με την πιο άμεση μορφή της. Οι καπιταλιστές μπορούν να αυξήσουν το ποσοστό κέρδους μειώνοντας το σταθερό κεφάλαιο, αλλά σε αυτό παίζει ζωτικό ρόλο η ικανότητά τους να «εξωτερικεύσουν» τη ζημιά. Με άλλα λόγια, πρέπει να αναγκάσουν όσους υφίστανται τη ρύπανση από την εξαγωγή πρώτων υλών, όσους βιώνουν την κλιματική αλλαγή λόγω της βιομηχανικής παραγωγής ή όσους βλάπτονται από τις γενετικές μεταλλάξεις που προκαλούνται από την εξάπλωση των γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (GM), να υποταχθούν σιωπηλά σε αυτήν την κατάσταση και να σταματήσουν να διαμαρτύρονται. Όταν υπάρχει μια μαζική άρνηση αυτής της «εξωτερίκευσης», μόνο τότε τα οικολογικά ζητήματα αναγνωρίζονται ως «πιστικά» και «επείγοντα». Αν δεν υπάρχει ένας αγώνας ενάντια στην περιβαλλοντική υποβάθμιση και τη σιωπηρή αποδοχή της υποβάθμισης αυτής, η οικολογική καταστροφή δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα αισθητικό φαινόμενο, όπως η ομίχλη στους πίνακες του Monet.

Ο αγώνας αυτός ήρθε πλέον στο φως και απειλεί τη συνολική κερδοφορία του συστήματος. Υπάρχει πλέον μια παγκόσμια αναγνώριση ότι δε μιλάμε πια για άλλον ένα γύρο μεταξύ καπιταλιστών και εργατών όπου παλεύουν για το πως θα οργανωθεί η οικονομία. Αντιμετωπίζουμε μια καταστροφική κλιματική αλλαγή

και μια γενικευμένη κοινωνική και οικολογική κατάρρευση σε έναν κόσμο όπου ο «πολιτισμός του πετρελαίου» τοποθέτησε ένα μεγάλο κομμάτι της ανθρωπότητας σε πόλεις και φτωχογειτονιές, οι οποίες είχαν ήδη αγγίξει τα όριά τους πριν την έλευση της κρίσης. Είναι τρομακτική η εικόνα του Μεξικού, για παράδειγμα, με τόσους ανθρώπους στα όρια της επιβίωσης, με το κρατικό αλλά και άλλα ολιγοπώλια της βίας να φτάνουν στα άκρα, με μετανάστες που επιστρέφουν από τις ΗΠΑ...για να κάνουν τι; Πρόσφατα μια κοινότητα πήρε τα όπλα για να κόψει το νερό από μια άλλη κοινότητα που θεώρησαν ότι το κατανάλωνε υπερβολικά. Τι θα συμβεί όταν η μέση θερμοκρασία σε αυτά τα γεωγραφικά πλάτη αυξηθεί κατά τρεις βαθμούς –κάτι που οι επιστήμονες θεωρούν δεδομένο– τη στιγμή που ήδη κάθε καλοκαίρι είναι το ίδιο ή και περισσότερο θερμό από το μέγιστο που έχει καταγραφεί;

Είναι ξεκάθαρο ότι δεν μπορούν να υπάρξουν πλέον κερδοφόρες επιχειρήσεις όπως τις ξέραμε. Πράγματι, ο καπιταλισμός με τον πειθαρχικό ζήλο που επέδειξε, υπονόμωσε σε τέτοιο βαθμό τις οικολογικές συνθήκες για ένα τόσο μεγάλο κομμάτι ανθρώπων ώστε έχει πλέον αναδυθεί ένα παγκόσμιο καθεστώς ακυβερνησίας. Αυτό εξανάγκασε τους επενδυτές σε μια φυγή προς το διαμεσολαβημένο κόσμο του χρηματοπιστωτικού συστήματος, από όπου ελπίζουν να βγάλουν παχυλά κέρδη, χωρίς να χρειαστεί να έρθουν σε υλική αντιπαράθεση με τους ανθρώπους που πρέπει να εκμεταλλευτούν. Αυτή η έξοδος όμως, μόλις και μετά βίας κατάφερε να αποσοβήσει την κρίση, μιας και σε ολόκληρο τον πλανήτη μαίνονται πολυάριθμοι «οικολογικοί» αγώνες, που αναπόφευκτα θα προκαλέσουν την αύξηση του μελλοντικού σταθερού κεφαλαίου.

Συμπερασματικά, και στα δύο μέτωπα, τόσο σε σχέση με τους μισθούς όσο και σε σχέση με την αναπαραγωγή σε οικολογικό επίπεδο, οι αγώνες οδηγούν σε κρίση του μέσου ποσοστού κέρδους (και του ρυθμού συσσώρευσης) και θέτουν ένα όριο στη φυγή προς τη χρηματοπιστωτική σφαίρα.

2. Η κρίση του Νεοφιλελευθερισμού: αιτίες και συνέπειες

Η Νεοφιλελεύθερη Παγκοσμιοποίηση ήταν ένα φιλόδοξο σχέδιο. Αν είχε πετύχει, θα είχε αλλάξει τον ορισμό αυτού που θεωρούμε ανθρώπινο, ως «το

ζώο που πουλιέται και αγοράζεται σε αυτόν που δίνει τα περισσότερα», και θα είχε επιστρέψει την εργατική δύναμη σε αυτό που ήταν πριν την κεϋνσιανή ρύθμιση: ένα αμιγές εμπόρευμα που παίρνει την αξία του από την αγορά. Γιατί λοιπόν απέτυχε η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση;

Για να απαντήσουμε σε αυτήν την ερώτηση πρέπει να στραφούμε στους ίδιους τους αγώνες που έλαβαν χώρα. Αν και οι εργάτες στις ΗΠΑ δεν έχουν φτάσει το βαθμό στράτευσης που είχαν πετύχει τη δεκαετία του '30, σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αναδυθεί ένα πλήθος κινημάτων, που κατά τη γνώμη μας πρέπει να αναγνωριστούν ως αιτίες της κρίσης. Βέβαια, τα κινήματα αυτά δεν είναι οι μόνοι παράγοντες και ενδεχομένως ούτε και οι πιο άμεσοι. Για παράδειγμα είναι αναμφισβήτητο ότι η απουσία ρυθμίσεων στις χρηματιστικές συναλλαγές υπήρξε ένας παράγοντας που επέτρεψε την ανάπτυξη ενός πολύπλοκου δικτύου κερδοσκοπικών επενδύσεων στην αγορά παραγώγων, οι οποίες τελικά αποσταθεροποίησαν τις «αγορές».

Αλλά ακόμη και η χρηματοπιστωτική απορρύθμιση που ξεκίνησε επί Κάρτερ και συνεχίστηκε επί Ρέικαν, Μπους, Κλίντον και Μπους, δεν ήταν παρά μια στιγμή της ταξικής πάλης. Η απορρύθμιση ξεκίνησε ως απάντηση στον ανερχόμενο πληθωρισμό που με τη σειρά του οφειλόταν –τόσο στην πραγματικότητα όσο και στα μυαλά αυτών που διαμόρφωσαν την πολιτική αυτή– στη δύναμη της αμερικάνικης εργατικής τάξης (κατά μέσο όρο) που της επέτρεπε να αυξάνει τους μισθούς με τέτοιο ρυθμό, ώστε να μην κινδυνεύει από μείωση του πραγματικού μισθού, παρά τις όποιες αυξήσεις των καπιταλιστών (στις τιμές των τροφίμων, της ενέργειας κ.λ.π.). Η δύναμη αυτή που διήρκεσε σε όλη τη δεκαετία του '70, εμπόδισε ουσιαστικά τον OPEC να γίνει χρηματιστικός διαμεσολαβητής και τα πετροδολάρια να γίνουν το όχημα μεταβίβασης αξίας από τα εισοδήματα των εργατών σε κερδοφόρες επενδύσεις.

Οι Ετήσιες Αναφορές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) από την εν λόγω δεκαετία αποκαλύπτουν ότι από το 1975 ο πληθωρισμός αναγορεύτηκε ως το νούμερο ένα οικονομικό πρόβλημα παγκοσμίως, και ως βασική αιτία για την άνοδο του ορίστηκε μια κάποια «δομική ακαμψία της αγοράς εργασίας». Εκφρασμένη στη γλώσσα του ΔΝΤ, η «ακαμψία» αυτή δεν είναι τίποτε άλλο παρά η δύναμη των εργατών. Όταν ο Κάρτερ και ο Βόλκερ άρχισαν να παίρνουν μέτρα, η άνοδος του πληθωρισμού είχε ήδη οδηγήσει πολλά πραγματικά επιτόκια κάτω από το μηδέν και απειλούσε τη βιωσιμότητα ολόκληρου του χρηματοπιστωτικού τομέα. Η στρατηγική της απορρύθμισης περιελάμβανε μεταξύ άλλων και την ανάκληση νόμων ενάντια στην τοκογλυφία σε ολόκληρες

τις ΗΠΑ, γεγονός που επέτρεψε στα επιτόκια να ανέλθουν σε διψήφια νούμερα. Ήταν μια απάντηση στη δύναμη που κατείχαν οι εργάτες ώστε να ανεβάζουν τους μισθούς και άλλες μορφές εισοδήματος σε βαθμό που να θέτουν σε κίνδυνο τα κέρδη –παρά τη δυνατότητα των καπιταλιστών να καταφεύγουν σε αυξήσεις στα ήδη πρώτης ανάγκης και στις κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες– αλλά και να μπλοκάρουν την ανάκαμψη του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας στη σφαίρα της παραγωγής.

Πολλοί από τους αγώνες που δόθηκαν στις ΗΠΑ τη δεκαετία το '70 τελικά ηττήθηκαν, αλλά από τότε αναπτύχθηκε μια νέα γενιά αγώνων ενάντια στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, τόσο στις ΗΠΑ όσο και διεθνώς, αγώνες που αυτή τη φορά αποδείχτηκαν αποφασιστικοί.

Θα εστιάσουμε σε ορισμένους από αυτούς τους αγώνες ως όρους για την κατανόηση των πολιτικών ζητημάτων που τίθενται από την κρίση. Σχηματικά, τα αίτια της κρίσης περιλαμβάνουν:

- την αποτυχία των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που προώθησε η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση.
- την αποτυχία νεοφιλελευθεροποίησης τη διάρθρωση της πετρελαϊκής/ενεργειακής βιομηχανίας.
- την αδυναμία ελέγχου των αγώνων για το μισθό (κυρίως στην Κίνα).
- την άνοδο κινημάτων επανοικειοποίησης της γης και των φυσικών πόρων (Βολιβία, Ινδία, Δέλτα του Νίγηρα).
- τη χρηματιστικοποίηση του ταξικού ανταγωνισμού μέσω της επέκτασης της πίστης στις ΗΠΑ, ως συμπλήρωμα του μειωμένου και στάσιμου πραγματικού μισθού.
- τη συμπερίληψη των Μαύρων, Λατίνων, νέων μεταναστών και γυναικών στην «κοινωνία των ιδιοκτητών» ως υπονόμευση της ταξικής ιεραρχίας.

1. Η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση εξαρτάται από ένα πλαίσιο νόμων και κανονισμών που εξαλείφουν τους φραγμούς στην κυκλοφορία των εμπορευμάτων και τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές, ειδικά τις συναλλαγές που εκπορεύονται από τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία ή τη Δυτική Ευρώπη. Η διαδικασία αυτή της απομάκρυνσης των φραγμών ξεκίνησε κατά την κεϋνσιανή εποχή με την GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου) αλλά πήρε θεσμική μορφή με τη σύσταση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) το 1994. Ο ΠΟΕ διέθετε μια πολύ φιλόδοξη ατζέντα που αφορούσε την παγκοσμιοποίηση των

παραδοσιακών εμπορικών και χρηματικών συναλλαγών αλλά και του εμπορίου υπηρεσιών και της πνευματικής ιδιοκτησίας. Φαινόταν πραγματικά ότι τίποτε δε θα μπορούσε να σταματήσει την υλοποίηση αυτής της ατζέντας. Παρόλα αυτά, η υλοποίηση αυτή αποφεύχθηκε, προς έκπληξη όλων, με τη συνέργεια τριών παραγόντων:

α) ταραχές και εξεγέρσεις ενάντια στα προγράμματα δομικής προσαρμογής που εκτείνονταν από τη Ζάμπια στα μέσα της δεκαετίας του '80, το Καράκας το 1989, έως τους Ζαπατίστας το 1994.

β) το κίνημα ενάντια στην παγκοσμιοποίηση σε Δυτική Ευρώπη και Βόρεια Αμερική, με τις διαδηλώσεις και τους αποκλεισμούς των συνόδων του ΠΟΕ, του ΔΝΤ, της Παγκόσμιας Τράπεζας και των G8.

γ) πολλές κυβερνήσεις στον Τρίτο Κόσμο που αρνήθηκαν να παραδώσουν κάθε ίχνος εθνικής κυριαρχίας (κυρίως πάνω στην αγροτική τους παραγωγή) σε οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, στους οποίους κυριαρχούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιαπωνία και η Δυτική Ευρώπη. Η στάση αυτή δεν τηρήθηκε μόνο για «πατριωτικούς» λόγους. Είχε πολύ περισσότερο να κάνει με τη δύναμη των αγροτικών κινήματων σε αυτές τις χώρες, και την πραγματική απειλή που αυτά τα κινήματα αντιπροσώπευαν για την εθνική κυριαρχία. Συγκεκριμένα, ο γύρος Doha του ΠΟΕ τελικά απέτυχε, γιατί οι αξιωματούχοι της κυβέρνησης της Ινδίας δεν ήταν σε θέση να παραδώσουν και άλλο κομμάτι της γεωργίας τους –αν και με μεγάλη τους χαρά θα θυσιάζαν τους αγρότες τους για λίγη ακόμη υψηλή τεχνολογία. Και αυτό γιατί τα κινήματα των Ινδών αγροτών κινητοποιούσαν δεκάδες αν όχι εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπων μέσα στη δεκαετία 1998-2008 για να σταματήσουν τον ΠΟΕ (για να μην επεκταθούμε και στους αγρότες στις Φιλιππίνες, την Κορέα και το Μπαγκλαντές).

Αν και συχνά αγνοούσαν η καθεμία τις πράξεις και προθέσεις της άλλης, όλες αυτές οι εξεγέρσεις, διαδηλώσεις και «εσωτερικές» αντιστάσεις απονομιμοποίησαν την ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης ότι «η Γη είναι επίπεδη», εμπόδισαν τις νέες περιφράξεις των τοπικών αγροτικών αγορών και τον πλήρη αποχωρισμό των ανθρώπων από τα μέσα επιβίωσης τους, τουλάχιστον στις περιοχές του πλανήτη όπου εξακολουθούσαν να υπάρχουν τέτοιες αυτάρκειες μορφές κοινωνικής οργάνωσης.

2. Η δεύτερη στιγμή της αποτυχίας ήταν μετά το 1999, η προσπάθεια αναζωογόνησης της παραπαίουσας νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης μέσω του πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, μιλάμε για την απόπειρα μετατροπής της

βιομηχανίας πετρελαίου και αερίου σε ιδεατές νεοφιλελεύθερες επιχειρήσεις, μέσα από την εισβολή και κατοχή του Ιράκ (MN, 2002). Την αποτυχία αυτή προκάλεσε η ένοπλη αντίσταση που κατάφερε δεκάδες χιλιάδες απώλειες στα αμερικανικά στρατεύματα, αλλά που και η ίδια μέτρησε εκατοντάδες χιλιάδες θανάτους και τραυματισμούς. Ο πόλεμος αυτός είχε τεράστιες συνέπειες για την νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Κατά πρώτον, μετά από έξι χρόνια πολέμου στο Ιράκ, οι βασικές βιομηχανίες –του πετρελαίου και του αερίου– εξακολουθούν να ελέγχονται, τόσο στο Ιράκ όσο και παγκοσμίως, από δύο μορφές που είναι πραγματική κατάρα για το νεοφιλελεύθερο δόγμα: την εθνική πετρελαϊκή εταιρία

και το διεθνές καρτέλ (OPEC) που επηρεάζουν την τιμή του πετρελαίου στην αγορά. Κατά δεύτερον, οι Ηνωμένες Πολιτείες, πραγματικός ταγός του νεοφιλελευθερισμού, αποδυναμώθηκαν τόσο στρατιωτικά όσο και οικονομικά από αυτή την προσπάθεια. Αυτό έγινε ιδιαίτερα εμφανές όταν η κυβέρνηση των ΗΠΑ διακήρυσσε την νίκη της (εξαιτίας του «Κύματος» στρατευμάτων). Την ίδια στιγμή η κυβέρνηση «μαριονέτων» στο Ιράκ, προειδοποιούσε τις ΗΠΑ να έχουν αποχωρίσει από τη χώρα μέχρι το 2011, να αποσύρουν τις βάσεις τους και να μην περιμένουν ένα νεοφιλελεύθερο «πετρελαϊκό νόμο» στα κοντά! Προφανώς οι «μαριονέτες» μιλούσαν τόσο απότομα στα αφεντικά τους γιατί φοβόντουσαν τη βίαιη αντίδραση του ιρακινού πληθυσμού, σε περίπτωση που τολμούσαν να ξεπουλήσουν τον σταλμένο από τον Αλλάχ υδρογονάνθρακα.

3. Το νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα «άρνησης των μισθών» υπήρξε αρκετά επιτυχημένο στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου οι πραγματικοί μισθοί δεν έπιασαν ξανά το μέγιστο που είχαν σημειώσει το 1973. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν μπορούμε να αποδώσουμε την πηγή της τωρινής κρίσης στους εργατικούς αγώνες για το μισθό στις ΗΠΑ, πράγμα που μπορούμε να κάνουμε για την κρίση της δεκαετίας του '70. Όλοι οι τυπικοί δείκτες ενός τέτοιου αγώνα στις ΗΠΑ (π.χ. η απεργιακή δραστηριότητα) έχουν ελαττωθεί. Έχουν υπάρξει, βέβαια, ορισμένοι αμυντικοί αγώνες με μερική επιτυχία που κατάφεραν να περιορίσουν την επίθεση στο έμμεσο μισθό, δηλαδή την κοινωνική ασφάλιση, την ιατρική κάλυψη και τα δελτία τροφίμων. Επιπλέον, εμφανίστηκαν διαρκείς αγώνες ενάντια σε άλλες πτυχές της συνολικής επίθεσης στην εργατική τάξη, όπως οι αγώνες για τα δικαιώματα των γυναικών ή για την προστασία του περιβάλλοντος.

Παρόλα αυτά, η επιτυχία του νεοφιλελευθερισμού εξαρτάται από την ικανότητα του να κινητοποιεί τον ανταγωνισμό στη διεθνή αγορά εργασίας, όχι μόνο στις ΗΠΑ αλλά σε ολόκληρο τον κόσμο. Το σχέδιο αυτό απέτυχε, ιδιαίτερα σε σχέση

με τις ασιατικές χώρες. Υπήρξαμε μάρτυρες αυτής της αποτυχίας στην Κορέα και την Ινδονησία, αποτυχία που τελικά κατέληξε στην ασιατική χρηματοπιστωτική κατάρρευση το 1997 (βλ. MN, 1997). Η επόμενη μεγάλη αποτυχία της νεοφιλελεύθερης στρατηγικής έκτοτε ήταν η Κίνα, όπου το επίπεδο του ταξικού αγώνα για το μισθό έλαβε ιστορικές διαστάσεις, μετρώντας χιλιάδες απεργίες και άλλες μορφές στάσης εργασίας και πετυχαίνοντας συχνά διψήφιες αυξήσεις στους μισθούς.

4. Οι «Νέες Περιφράξεις» υλοποιήθηκαν μέσω των Προγραμμάτων Δομικής Προσαρμογής αλλά και μέσω πολέμων σε ολόκληρο τον Τρίτο Κόσμο, που σκοπό τους είχαν να σπάσουν τους δεσμούς των πληθυσμών με την κοινοτική γη και τους φυσικούς πόρους. Μπορούμε να μετρήσουμε την αποτελεσματικότητα των Νέων περιφράξεων αν λάβουμε ως δείκτη τα αυξημένα ποσοστά μετανάστευσης και το μεγάλο αριθμό νέων προσφύγων. Είναι σαφές ότι οι τακτική αυτή κατάφερε να εκδιώξει εκατομμύρια ανθρώπων από τη γη και τις κοινότητές τους, τόσο στην Αφρική όσο και σε πολλές περιοχές της αμερικανικής ηπείρου. Όμως υπήρξαν και ισχυρές απαντήσεις στην επίθεση αυτή στις κοινοτικές γαίες και τους φυσικούς πόρους, σε ολόκληρη την Ασία (κυρίως στην Ινδία και το Μπαγκλαντές), στο μεγαλύτερο μέρος της Νότιας Αμερικής καθώς και σε περιοχές της Αφρικής. Οι πόλεμοι του «νερού» και του «αερίου» στη Βολιβία την τελευταία δεκαετία κατέδειξαν ότι η απόπειρα ιδιωτικοποίησης ζωτικών πόρων είναι μια επικίνδυνη δουλειά. Παρόμοια εμπόδια αντιμετωπίζει και η παραγωγή πετρελαίου στο Δέλτα του Νίγηρα, όπου μαίνεται ένας συνεχής πόλεμος επαναοικειοποίησης, τον οποίο και διεξάγουν ομάδες όπως το Κίνημα για την Χειραφέτηση του Νίγηρα (Movement for the Emancipation of the Niger Delta, MEND). Οι ομάδες αυτές αξιώνουν να αναγνωριστούν οι άνθρωποι που ζουν στο Δέλτα ως οι κοινοτικοί ιδιοκτήτες του πετρελαίου που βρίσκεται κάτω από το έδαφος τους, σε σύγκρουση με τις βλέψεις της νιγηριανής κυβέρνησης και των μεγάλων πετρελαϊκών εταιριών. Πράγματι, έχουμε φτάσει ένα πολιτικό όριο στην εξαγωγή και εκμετάλλευση του πετρελαίου, όριο που ο Σ. Κολλατρέλα εύστοχα αποκαλεί «πολιτική καμπύλη Hubbert».

5. Η βασική λειτουργία της χρηματιστικοποίησης του κεφαλαίου ήταν να προστατεύσει την καπιταλιστική συσσώρευση από τον ταξικό ανταγωνισμό, μεταφέροντάς την εκεί όπου οι εργατικοί αγώνες δε θα μπορούσαν να την αγγίξουν. Παράλληλα, συνέβαλε στη θωράκισή της δίνοντας τη δυνατότητα στους καπιταλιστές να στοιχηματίζουν ενάντια στις ίδιες τους τις επενδύσεις, με αποτέλεσμα να είναι εξασφαλισμένοι απέναντι σε κάθε ενδεχόμενο. Ποιος/α

καπιταλιστής/στρια δεν είναι διατεθειμένος/η να πληρώσει ένα μικρό ποσό προκειμένου να προστατευτεί από μια δραματική υποτίμηση του νομίσματος της χώρας στην οποία επενδύει, εξαιτίας του ξεσπάσματος μιας γενικής απεργίας διάρκειας; Ή ποιος/α καπιταλιστής/στρια δε θα ήθελε να γλιτώσει μια εταιρία με την οποία συνεργάζεται από τη χρεοκοπία εξαιτίας των υψηλών μισθολογικών απαιτήσεων των εργαζομένων της;

Παραδόξως, όμως, ο νεοφιλελευθερισμός άνοιξε από μόνος του μια νέα διάσταση του ανταγωνισμού μεταξύ κεφαλαίου και εργατικής τάξης, αυτή τη φορά στο εσωτερικό της πιστωτικής σφαίρας. Μια ολόκληρη γκάμα πιστωτικών προγραμμάτων και κερδοσκοπικών επενδύσεων προσφέρθηκαν στους αμερικανούς εργάτες: υποθήκες χαμηλής εξασφάλισης (subprime mortgages), φοιτητικά δάνεια, πιστωτικές κάρτες, ανταποδοτικά συνταξιοδοτικά προγράμματα τύπου 401(k). Οι εργάτες αναγκάστηκαν να τα αποδεχτούν, εφόσον η συλλογική τους δύναμη στη δουλειά δεν επαρκούσε για να επιτύχουν σημαντικές μισθολογικές αυξήσεις, εγγυημένες συντάξεις και ιατροφαρμακευτική κάλυψη. Έτσι υποχρεώθηκαν να στραφούν στη χρηματοπιστωτική σφαίρα. Με την αποδιάρθρωση του λεγόμενου κοινωνικού κράτους, οι εργάτες στις Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να καλύψουν μεγαλύτερο μερίδιο του κόστους αναπαραγωγής τους (για στέγαση, υγεία και παιδεία), την ίδια στιγμή που οι πραγματικοί μισθοί τους συρρικνώνονταν. Οι εργάτες, λοιπόν, αναζήτησαν την κάλυψη των αναπαραγωγικών αναγκών τους μέσω του πιστωτικού συστήματος. Όταν το κεφάλαιο αποφασίζει να «μοιραστεί» τη συσσωρευμένη αξία με την εργατική τάξη επεκτείνοντας την πίστη, αυτό σίγουρα θα έχει κάποιο τίμημα για την εργατική τάξη. Συγκεκριμένα, η συνέπεια ήταν ότι η επιθυμία των εργατών να αποκτήσουν πρόσβαση στα μέσα αναπαραγωγής (σπίτι, αυτοκίνητο, οικοσυσσκευές κ.λ.π.) ευθυγραμμίστηκε με την επιθυμία των καπιταλιστών για περισσότερη συσσώρευση. Η χρηματιστικοποίηση δεν είναι απλά μια συνωμοσία των καπιταλιστών, είναι παράλληλα διαδικασία και αποτέλεσμα της ταξικής πάλης. Είναι αλήθεια ότι υπάρχει ένα στοιχείο ανάγκης/αναγκαιότητας στο πως απάντησαν οι εργάτες την επίθεση στις συνθήκες αναπαραγωγής τους. Αλλά χωρίς την αναγκαιότητα δεν μπορεί να υπάρξει εμπρόθετη δράση.

Φυσικά η είσοδος στο πιστωτικό σύστημα δεν είναι παράδεισος για τους εργάτες. Ο δανεισμός και οι τόκοι που τον συνοδεύουν επιβαρύνουν σημαντικά τους μισθούς, και η πίστωση προσδένει τους εργάτες στις κτηματαγορές και τα χρηματιστήρια. Παρόλα αυτά, είναι σημαντικό επίτευγμα γι' αυτούς να μπορούν «να χρησιμοποιούν τα λεφτά κάποιου άλλου» προκειμένου να αποκτήσουν ένα

σπίτι, χωρίς να ανησυχούν για τις συνεχείς αυξήσεις των ενοικίων και χωρίς να πρέπει να πληρώνουν την υποθήκη και τους φόρους του/της ιδοκτήτη/τριας. Είναι σημαντικό να μπορούν να ικανοποιήσουν την επιθυμία τους (πραγματική ή κατασκευασμένη) για την άμεση απόκτηση ενός εμπορεύματος. Είναι σημαντικό να έχουν πρόσβαση σε μια εκπαίδευση που θα μπορούσε να ανοίξει το δρόμο σε πιο καλοπληρωμένες δουλειές. Είναι σημαντικό να μπορούν να αγοράσουν ένα αυτοκίνητο ώστε να έχουν πρόσβαση σε έναν ευρύτερο κύκλο δουλειών και κοινωνικών επαφών, ιδιαίτερα στο ερημωμένο τοπίο της καθημερινής ζωής στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτή η στρατηγική της εργατικής τάξης είναι αρκετά επικίνδυνη, μιας και αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στη χρησιμοποίηση του πιστωτικού συστήματος ως μέσου πρόσβασης στον κοινωνικό πλούτο από τη μία, και σε μια νέα μορφή ειλωτείας μέσω του δανεισμού από την άλλη.

Κατά κάποιο τρόπο, αν και όχι «συνειδητά» αλλά ούτε και με έναν συντονισμένο τρόπο (όπως άλλωστε ισχύει και για τόσα άλλα πράγματα μέσα στον καπιταλισμό), ένα μεγάλο κομμάτι της αμερικάνικης εργατικής τάξης ερμήνευσε κατά λέξη τη ρητορική της διακυβέρνησης Μπους για την «κοινωνία των ιδιοκτητών». Έτσι, αποπειράθηκε συλλογικά να στρέψει το νεοφιλελεύθερο όραμα μετατροπής των πάντων σε «ορθολογικά οικονομικά» δρώντα υποκείμενα, ενάντια στο ίδιο το σύστημα. Με αυτόν τον τρόπο προκάλεσαν μια κρίση στο σύστημα, απλούστατα αρνούμενοι να πληρώσουν τα χρέη τους, δηλαδή φεύγοντας και αφήνοντας το κλειδί στο γραμματοκιβώτιο. Όπως έχει καταδειχθεί εδώ και καιρό, αν χρωστάς στην τράπεζα \$1000 και δεν έχεις να πληρώσεις, έχεις μπλέξει. Αν όμως χρωστάς στην τράπεζα \$1.000.000.000 και δεν έχεις να πληρώσεις, τότε η τράπεζα έχει μπλέξει. Αυτό όμως που συχνά δεν αναφέρεται είναι ότι, αν 1.000.000 άνθρωποι χρωστάνε στην τράπεζα από \$1000 ο καθένας και δεν έχουν να πληρώσουν, τότε και πάλι η τράπεζα έχει μπλέξει!

Η χρηματιστικοποίηση υποτίθεται ότι θα πρόσφερε στο κεφάλαιο μια ασπίδα ενάντια στις απροσδιοριστίες που προκαλεί η ταξική πάλη. Αντί για αυτό, όμως, κατέληξε να προσκαλεί την εργατική τάξη στους κόλπους του κεφαλαίου. Αυτή η απόπειρα του χρηματιστηριακού κεφαλαίου να παίξει και στα δύο ταμπλό (δηλαδή από τη μια να υποχρεώνει το κεφάλαιο να πληρώσει για προστασία από τους αγώνες, και από την άλλη να φέρνει τους υποτίθεται «εξημερωμένους» φορείς αυτών των αγώνων στην χρηματιστική μηχανή) είναι μια όψη της σύγχρονης κρίσης. Είναι αλήθεια, βέβαια, ότι το μερίδιο της εργατικής τάξης στο συνολικό χρέος των ΗΠΑ, αν και υπολογίσιμο, είναι στην πραγματικότητα πολύ μικρότερο από το εταιρικό ή το κρατικό χρέος. Παρόλα αυτά η ποιοτική του σύνθεση είναι πολύ διαφορετική. Το εταιρικό χρέος είναι ενδο-ταξικό, το

εθνικό χρέος είναι παν-ταξικό, αλλά το χρέος της εργατικής τάξης είναι δια-ταξικό και γι' αυτό μπορεί και δημιουργεί τη μεγαλύτερη ένταση.

6. Ο διπλός αυτός χαρακτήρας της χρηματοπιστωτικοποίησης ενισχύθηκε από τον αγώνα που διεξήγαγαν οι εργάτες που μέχρι τώρα αποκλείονταν από την πρόσβαση στην πίστη (μαύροι, λατίνες, νέοι μετανάστες, ανύπαντρες γυναίκες και φτωχοί λευκοί) ώστε να εισέλθουν στο μαγικό κόσμο των υποθηκών κατοικίας, των φοιτητικών δανείων και των πιστωτικών καρτών. Το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο μέσα στον 21^ο αιώνα έγινε πολύ πιο προσβάσιμο σε νέους πιστωτές, που μέχρι τότε μπορούσαν να δανειστούν μόνο από τοκογλύφους και ενεχυροδανειστήρια, κάτω από τις πιο επαχθείς συνθήκες. Ικανοποίησε έτσι την επιθυμία τους για ένα σπίτι, ένα αυτοκίνητο, καταναλωτικά αγαθά και μια καλύτερη δουλειά, αλλά με τι κόστος; Υποθήκες subprime των οποίων οι τόκοι θα εκτοξεύονταν μετά από τρία χρόνια, πιστωτικές κάρτες των οποίων τα επιτόκια πλησίαζαν επίπεδα τοκογλυφίας, φοιτητικά δάνεια που θα μετέτρεπαν την αποφοίτηση σε προθάλαμο της μισθωτής σκλαβιάς. Η πίεση που άσκησαν αυτοί οι εργαζόμενοι ώστε να συμπεριληφθούν στο νεοφιλελεύθερο συμβόλαιο –δηλαδή ότι κάποιος μπορεί να έχει πρόσβαση στον κοινωνικό πλούτο μόνο σε ατομική βάση και μόνο μέσω εισοδήματος που δεν προέρχεται από τον μισθό– απαντήθηκε καταφατικά από το κεφάλαιο στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Αποδείχθηκε ότι αυτή θα ήταν και η αρχή της αποσταθεροποίησης του πιστωτικού συστήματος.

Δικαιούμαστε να αποκαλούμε «αγώνα» το βάθεμα και άπλωμα της κυκλοφορίας της πίστωσης στο εσωτερικό της εργατικής τάξης, όπως αυτή περιγράφηκε στα σημεία (5) και (6); Ένα τέτοιο σχήμα θα μπορούσε κάλλιστα να αμφισβητηθεί, αν λάβουμε υπόψη την άμεση έκβαση αυτής της ιστορίας –εκατομμύρια κατασχέσεων και χρεοκοπιών. Δεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι όντως αναπτύχθηκε ένας αγώνας γύρω από τους όρους αποπληρωμής και χρεοκοπίας (που επεκτάθηκε και στους εργάτες) καθώς επίσης και αγώνες επί της νομοθεσίας ώστε να σωθούν οι ιδιοκτήτες κατοικιών από τις κατασχέσεις. Μεγάλο μέρος της δεξιάς θεωρεί αυτήν την «πιστωτική επανάσταση» ως τη αιτία της κρίσης, εφόσον επέτρεψε σε υπερβολικά πολλούς «ανάξιους» να εισέλθουν στα άδυτα της πίστης. Αλλά αυτό δεν ακυρώνει τον πραγματικό αγώνα που διεξήγαγαν οι μαύροι εργάτες από τη δεκαετία του '60 ενάντια στο «redlining» και σε άλλες μορφές διακρίσεων όσον αφορά την πίστωση. Άλλωστε, οι αγώνες των οφειλετών υπήρξαν παραδοσιακά βασικό εργαλείο ανάλυσης της ταξικής ιστορίας από αρχαιοτάτων χρόνων. Γιατί λοιπόν να μη τους συμπεριλάβουμε στην ταξική ανάλυση του 21^{ου} αιώνα;

Δεν μπαίνουμε στη διαδικασία να διαβαθμίσουμε τις προαναφερθείσες έξι στιγμές του αγώνα. Σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, δημιούργησαν μια κρίση ιστορικών διαστάσεων, αυτή του 2008. Η αποτυχία των νεοφιλελεύθερων πολιτικών για τους μισθούς και τον πόλεμο, της παγκοσμιοποίησης, των Νέων Περιφράξεων, της χρηματιστικοποίησης και η κρίση της ενσωμάτωσης, όχι μόνο παρήγαγαν την οικονομική ύφεση, αλλά οι λογικές αντιφάσεις που ενδημούν σε αυτές, μετατρέπουν την τωρινή ύφεση σε μια πραγματική κρίση. Ίσως μια ανάκαμψη (όπως αυτή μετράται με την αύξηση του ΑΕΠ) να είναι ακόμη δυνατή στο προσεχές μέλλον, αλλά αν οι αντιφάσεις βαθύνουν και οι αποτυχίες συσσωρευθούν, ο καπιταλισμός θα περάσει στην ιστορία.

3α. Η άμεση απάντηση του κεφαλαίου στην προοπτική της κρίσης

Η κρίση αυτή προσφέρει στο κεφάλαιο μια νέα προοπτική σε τουλάχιστον τρεις τομείς: α) την αναδιοργάνωση των σχέσεων ισχύος μεταξύ του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και του υπόλοιπου συστήματος, β) τον περιορισμό του ρόλου της εργατικής τάξης των ΗΠΑ ως οφειλέτη και μέρος του χρηματοπιστωτικού συστήματος και γ) τη νομιμοποίηση της λεηλασίας του περιβάλλοντος, της μείωσης των μισθών, των απαλλοτριώσεων γης στον Τρίτο Κόσμο, μέσω μιας αναβίωσης της «κρίσης του χρέους». Ας τα πάρουμε με τη σειρά:

I. Η αγωνία του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου ή η αναγέννησή του;

Αυτή η κρίση ξεκίνησε ως μια χρηματοπιστωτική κρίση, δηλαδή ως αδυναμία αποπληρωμής του αρχικού κεφαλαίου και του τόκου των χρεών ή των στοιχημάτων που παίχτηκαν σε μεγάλη κλίμακα. Αν και οι περισσότερες κρίσεις έχουν μια χρηματοοικονομική διάσταση, η συγκεκριμένη θέτει σαφώς θεμελιώδεις προκλήσεις στην ίδια την επιβίωση του συστήματος. Κι αυτό γιατί καθιστά αναπόφευκτο ένα μείζονα μετασχηματισμό του πώς διαρθρώνονται ιεραρχικά οι διάφοροι τομείς και φάσεις του κεφαλαίου.

Θα είναι η κρίση μια ευκαιρία (ως αντάλλαγμα για τα τεράστια ποσά που απαιτεί ο χρηματοπιστωτικός τομέας από το κράτος) για μια πλήρη διακοπή ή έστω για μια δρακόντεια ρύθμιση πολλών χρηματιστικών πρακτικών (όπως οι Τίτλοι Εγγυημένων Δανειακών και Υποθηκευτικών Υποχρεώσεων, τα Δομημένα Επενδυτικά Προϊόντα, τα Παράγωγα Πιστωτικού Κινδύνου, πιστωτικά παράγωγα κάθε είδους ίσως ακόμη και οι offshore τράπεζες –τρέμε μικρή Ελβετία!) των οποίων η κατάρρευση έθεσε σε κίνδυνο τις καθημερινές λειτουργίες μικρών και μεγάλων εταιριών στην παροχή υπηρεσιών, τη βιομηχανία και το εμπόριο; Ή μήπως το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο θα κρατήσει σε ομηρία το υπόλοιπο σύστημα, απειλώντας ότι θα διακόψει το δανεισμό και θα παγώσει την πίστωση, σε περίπτωση που η κυβέρνηση δεν εγγυηθεί για τα χρέη του με τους όρους που αυτό θέτει;

Αναγνωρίζουμε μια όψη της παραπάνω σύγκρουσης στη διαμάχη γύρω από το «σχέδιο διάσωσης», που διαδραματίζεται ανάμεσα στις τρεις μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες από τη μια, και τη σχεδόν ομόφωνη στήριξη σε ανώτερο κυβερνητικό επίπεδο (από τη διακυβέρνηση Μπους στη διακυβέρνηση Ομπάμα) στις μεγάλες multipurpose τράπεζες (Citygroup), σε ασφαλιστικούς ομίλους (AIG), ακόμη και σε επενδυτικούς οίκους (Bear Stearns) από την άλλη. Η τεράστια αντιπαράθεση – και οι πιθανώς μοιραίοι όροι που απαιτούνται τώρα από τη GM και την Chrysler – γύρω από αυτό που φαίνεται τώρα ένα σχετικά μικρό ποσό σε σύγκριση με τα δισεκατομμύρια που με τόση ευκολία δόθηκαν στην AIG, είναι ένα σημάδι ότι το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο εξακολουθεί να έχει το πάνω χέρι στα ανώτερα κρατικά κλιμάκια.

Αλλά αυτός είναι μόνο ο πρώτος γύρος μιας μακράς μάχης που θα οδηγήσει, αν ο καπιταλισμός κατορθώσει να επιβιώσει και στον 21^ο αιώνα, σε μια νέα υβριδική καπιταλιστική μορφή μεταξύ δύο πόλων: α) ένα ιδιαίτερα αυστηρό ρυθμιστικό καθεστώς επιβεβλημένο στις χρηματοπιστωτικές καινοτομίες, με τα κεφάλαια που απελευθερώνονται από το χρηματοπιστωτικού τομέα να διοχετεύονται σε ένα νέο κύμα επενδύσεων σε έργα "πράσινης ενέργειας " (από τις ανεμογεννήτριες, στις τεχνολογίες καθαρού άνθρακα και τα πυρηνικά εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας) και βιοτεχνολογίας ή β) στη νίκη του χρηματοπιστωτικού τομέα, και την τελική "απόβιομηχανοποίηση" των ΗΠΑ, με την καθολική συμφιλίωση με ένα καθεστώς από φούσκες και χρεοκοπίες.

Ο πρώτος πόλος περιγράφει ένα αποτέλεσμα που θυμίζει τις προηγούμενες περιόδους ανάκαμψης από έντονη «χρηματιστικοποίηση» και κερδοσκοπία, από

το «Bubble Act» του 1720 στη Βρετανία, μετά την φούσκα της Νότιας Θάλασσας και στη οπισθοχώρηση της γαλλικής αστικής τάξης στο χρυσό, στον απόηχο της φούσκας του Μισσισιπιπύ το 1720, έως και την Glass-Steagall Act στις ΗΠΑ μετά από την χρηματιστηριακή κατάρρευση του 1929. Πρόκειται για μια επιστροφή στο κεϋνσιανισμό, αλλά με "πράσινα" χαρακτηριστικά και χωρίς τα κομμουνιστικά κράτη με πυρηνικό οπλοστάσιο, η ύπαρξη των οποίων χρησιμοποιούνταν από τους εργαζομένους στις ΗΠΑ και τη Δυτικής Ευρώπης ως μια συνεχής απειλή για τους καπιταλιστές.

Η δεύτερη εναλλακτική λύση περιγράφει το αποτέλεσμα μιας πικρής παραδοχής της ασυνείδητα αντικαπιταλιστικής πλευράς του συνθήματος της Μάργκαρετ Θάτσερ «δεν υπάρχει εναλλακτική λύση», όταν αυτό εφαρμοστεί κατά γράμμα και μέχρι τις τελικές του συνέπειες για την ηγεμονία του χρηματοπιστωτικού τομέα στον νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό: η αγορά είναι ο καλύτερος (δεδομένου ότι είναι ο μόνος) τρόπος για να κατανεμηθούν οι πόροι του πλανήτη, ακόμη και αν αυτό οδηγεί σε έναν όλο και μικρότερο κύκλο ανάπτυξης, φούσκας, πτωχεύσεων και ύφεσης. Μπορούν οι ΗΠΑ να γίνουν στις αρχές του 21ου αιώνα, κάτι σαν τη Βρετανία στα τέλη του 20ου αιώνα, να υπάρχουν δηλαδή χωρίς σημαντική βιομηχανική ή γεωργική βάση (αφήνοντας αυτό το τμήμα του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας στην Κίνα και σε άλλες ηπείρους με φθηνή εργασία);

Με άλλα λόγια, ή ο χρηματοπιστωτικός τομέας θα «εθνικοποιηθεί» ή το έθνος θα «χρηματιστικοποιηθεί» (ή κάποιος συνδυασμός και των δύο). Κάθε εναλλακτική από μόνη της είναι εξίσου απίθανη. Θα κατασκευαστεί μάλλον μια νέα χιμαιρική μορφή, από έναν κεϋνσιανισμό που θα αναζωογονήσει τη βιομηχανική βάση (με έναν μεγάλο «πράσινο» τομέα) και ένα νέο γύρο μεταρρυθμισμένου νεοφιλελευθερισμού που θα επανανομιμοποιήσει τις περιπέτειες του χρηματιστικού κεφαλαίου. Εκτός και αν υπάρξει μια άλλη δύναμη στον πεδίο της μάχης που θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει την κρίση για να σφυρηλατήσει μια έξοδο από τον καπιταλισμό. Βραχυπρόθεσμα, θα προωθηθούν οι κεϋνσιανές και «πράσινες» πολιτικές –ίσως και να βοηθηθούν από το γεγονός ότι οι κινήσεις του κεφαλαίου (παράλληλα με τις οποίες δεν μπορούν να συνυπάρξουν μακροπρόθεσμα οι κεϋνσιανές πολιτικές) είναι μετρημένες, εξαιτίας του τρέχοντος πλαισίου της κρίσης. Κάποιος βαθμός ρύθμισης θα επιβληθεί και τελικά –αφού η κρίση αγγίξει το βαθύτερο σημείο της– θα προαχθεί κάποιου είδους συμφιλίωση με ένα καθεστώς από φούσκες και χρεοκοπίες.

II. Οι αμερικανοί εργάτες ως χρεώστες

Ο Karl Marx, ο μεγάλος αντικαπιταλιστής αναλυτής του 19ου αιώνα, είδε το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο καθαρά συνδεδεμένο μόνο με τους καπιταλιστές. Χαρακτηριστικά έγραφε το 1860: «Ο τόκος είναι μια σχέση μεταξύ δύο καπιταλιστών, όχι μεταξύ του αφεντικού και του εργαζομένου.» Με άλλα λόγια, ο τόκος εμφανίζεται να είναι ένα εισόδημα που πληρώνεται σε έναν καπιταλιστή της χρηματοοικονομικής σφαίρας, βασισμένο στα χρήματα του δανείου. Το πώς το δάνειο ξεπληρώνεται με τόκο είναι άσχετο. Ο τόκος είναι λογικά αυτόνομος από τη διαδικασία παραγωγής (αν και για τον Marx εξαρτάται απόλυτα από την εκμετάλλευση των εργατών κάπου στο σύστημα). Το πιο κρίσιμο σημείο για εμάς, είναι ότι ο Marx γράφει λες και οι εργάτες δεν λαμβάνουν ποτέ δάνεια και δεν πληρώνουν τόκο. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί αντιλαμβάνεται το πιστωτικό σύστημα σαν μια κλειστή κοινότητα των αφεντικών, δεδομένου ότι προσφέρει στους καπιταλιστές (ή στα πρόσωπα που μπορούν να μεταμφιεστούν σε τέτοιους) «τον απόλυτο έλεγχο πάνω στο κεφάλαιο και την ιδιοκτησία των άλλων, μέσα σε ορισμένα όρια, και, μέσω αυτού, τον έλεγχο πάνω στην εργασία των υπολοίπων.» Η αξία που αποσυνδέεται από τους ιδιοκτήτες της γίνεται μια κοινή δεξαμενή πόρων, όπου η απόσπαση της, δίνει τεράστια δύναμη σε εκείνους που μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτή. Αυτή η δύναμη δεν επρόκειτο να τη μοιραστούν με τους εργαζομένους, τουλάχιστον όχι στο 19ο αιώνα.

Ο Marx προέβλεψε σωστά αρκετά πράγματα για το μέλλον του καπιταλισμού, αλλά εδώ απέτυχε να δει την απορρόφηση της χωρίς ιδιοκτησία αλλά μισθωτής εργατικής τάξης από το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Όταν εξέταζε το χρέος των εργατών, έβλεπε μόνο τα ενεχυροδανειστήρια. Δεδομένου ότι οι εργάτες δεν είχαν σχεδόν καθόλου ιδιοκτησία που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως εγγύηση για να πάρουν δάνεια από τις τράπεζες και δεν είχαν σχεδόν καμία αποταμίευση με τη μορφή καταθέσεων στις τράπεζες, δεν ήταν ποτέ σημαντικοί παίκτες στον κόσμο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Στην πραγματικότητα, πολλοί οργανισμοί αμοιβαίας βοήθειας και πιστωτικές ενώσεις ξεπήδησαν στον 19ο αιώνα, λόγω του ότι οι τράπεζες και άλλοι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως θεσμικά όργανα που σχετίζονται μόνο με καπιταλιστές (μικρούς και μεγάλους) ως πελάτες τους. Από την άλλη οι εργάτες ήταν πολύ καχύποπτοι να παραδώσουν τις σκληρά κερδισμένες οικονομίες τους

στα χέρια των χρηματοδοτικών κεφαλαίων. Αυτό δεν ισχύει πλέον. Τα αποθεματικά των συνταξιοδοτικών ταμείων είναι μια τεράστια πηγή κεφαλαίου για το σύστημα, και τα χρέη τους αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα του συνολικού χρέους των ΗΠΑ (το χρέος των νοικοκυριών είναι περίπου το 30% του συνολικού χρέους στις ΗΠΑ). Κατά συνέπεια, όταν μιλάμε για οικονομική κρίση του 21ου αιώνα, θα πρέπει να μιλήσουμε τόσο για ένδο-ταξικές συγκρούσεις, όσο και για συγκρούσεις μεταξύ των καπιταλιστών.

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, οι εργαζόμενοι στο νεοφιλελεύθερο συμβόλαιο άρχισαν να χρησιμοποιούν το πιστωτικό σύστημα για να εισέλθουν στο χώρο του εισοδήματος χωρίς εργασία, για να αποκτήσουν δηλαδή πρόσβαση στην κοινή αξία που μέχρι προηγουμένως αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των καπιταλιστών. Στην περίπτωση αυτή, έχουν θέσει μια συλλογική απειλή αλλά και προοπτική για το κεφάλαιο. Το ερώτημα είναι: Μπορεί το κεφάλαιο κατά τον 21ο αιώνα να λειτουργεί χωρίς την εκτεταμένη συμμετοχή της εργατικής τάξης στο πιστωτικό σύστημα; Μπορεί το κεφάλαιο να επιστρέψει στις ημέρες πριν από την «ζωή με δόσεις» και να μετατρέψει την πίστωση σε μοναδικό χώρο των καπιταλιστών και πάλι; Υπάρχουν πολλοί που διστάζουν να απαντήσουν ένα απόλυτο «ναι» ή ένα οριστικό «όχι» σε αυτά τα ερωτήματα για πολύ σοβαρούς λόγους, δεδομένου ότι ο δυσπόστατος χαρακτήρας της χρηματιστικοποίησης που αναλύσαμε παραπάνω δεν μπορεί εύκολα να «διορθωθεί». Να εμποδίσουν την εργατική τάξη πλήρως (ή ακόμη και σε διαφορετικό βαθμό κάθε τμήμα της) από την πρόσβαση στην αξία των εμπορευμάτων, στα σπίτια, και την εκπαίδευση μέσω πίστωσης, χωρίς να επιστρέψουμε στον αγώνα για το μισθό, αυτό θα ισοδυναμούσε με ένα μη αποδεκτό επίπεδο ταξικού πολέμου για τα αφεντικά. Από την άλλη, αν ξεκινήσουν ξανά την μηχανή των δανείων και της πίστωσης με την εργατική τάξη να έχει την ίδια πρόσβαση στην πίστωση όπως και πριν από την Κρίση, θα μπορούσε να εγκαινιαστεί ο ίδιος κύκλος και συνακόλουθα οι ίδιοι αγώνες αλλά σε πιο σύντομο διάστημα. Αυτό είναι το δίλημμα των καπιταλιστών και σίγουρα θα τους πάρει πολύ καιρό να το λύσουν. Αλλά αυτή η διαδικασία δεν αποτελεί ζήτημα μιας απόφασης του κεφαλαίου και μόνο. Το αποτέλεσμα περισσότερο εξαρτάται από τη δράση αυτής της σφίγγας, της διεθνούς εργατικής τάξης.

Αυτό το δίλημμα ενισχύει την παρατήρηση του Marx για το «διπλό χαρακτήρα» του πιστωτικού συστήματος πολύ καιρό πριν: «αφενός εξελίσσει το βασικό κίνητρο της καπιταλιστικής παραγωγής, που είναι ο πλουτισμός από την εκμετάλλευση της εργασίας των άλλων, στο καθαρότερο και πιο κολοσσιαίο σύστημα τζόγου και αισχροκέρδειας και περιορίζει περισσότερο τον ήδη μικρό

αριθμό όσων εκμεταλλεύονται τον κοινωνικό πλούτο. Από την άλλη πλευρά, εντούτοις, αποτελεί τη μορφή μετάβασης προς έναν νέο τρόπο παραγωγής.» Γιατί η απαίτηση των εργαζομένων για πρόσβαση στο συσσωρευμένο πλούτο, που έχει παραχθεί από τους ίδιους μέσω του πιστωτικού συστήματος, αποτελεί το σπέρμα της «μετάβασης προς ένα νέο τρόπο παραγωγής», παρόλο που επίσης είναι ενσωματωμένη σε ένα εξίσου τεράστιο σύστημα τζόγου και αισχροκέρδειας.

III. Η κρίση έξω από τις ΗΠΑ και τη δυτική Ευρώπη: Η επιστροφή του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας

Η σημασία του χρέους ως όπλο στην εξέλιξη του ταξικού ανταγωνισμού δεν είναι νέα. Παρουσιάστηκε με μεγαλύτερη σαφήνεια στην «κρίση του χρέους» στις αρχές της δεκαετίας του '80. Τότε, αφρικανικοί αγρότες και νοτιοαμερικανοί βιομηχανικοί εργάτες φορτώθηκαν με τεράστια χρέη επειδή οι δικτατορίες που κυβερνούσαν τις χώρες τους είχαν διαπραγματευθεί, ήδη από τη δεκαετία του '70 και πίσω από τις δικές τους πλάτες, δάνεια με κυμαινόμενα επιτόκια, τη στιγμή που τα πραγματικά επιτόκια ήταν χαμηλά (και σε μερικές περιπτώσεις και αρνητικά). Αλλά το 1979 τα επιτόκια εκτοξεύθηκαν αφήνοντας τους χωρικούς και τους εργοστασιακούς εργάτες να κουβαλάν τα χρέη τα οποία έτρεχαν με ρυθμό πολλαπλάσιο από το ΑΕΠ της χώρας τους.

Αυτό αποτέλεσε τη «κρίση του χρέους» στις αρχές δεκαετίας του '80 που κατέστησε δυνατή την απομύζηση ενός τεράστιου ποσού υπεραξίας από την Αφρική, τη Νότια Αμερική και την Ασία, με τεράστιες χρεώσεις επιτοκίων από παλαιά δάνεια και με νέα δάνεια από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα για την αποπληρωμή παλαιών δανείων, με την προϋπόθεση βέβαια ότι αυτές οι κυβερνήσεις θα εγκρίνουν τα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής (ΠΔΠ). Τα ΠΔΠ κατάφεραν να ανοίξουν άμεσα τις προηγουμένως κλειστές οικονομίες, να αποδυναμώσουν ουσιαστικά τις εργατικές τάξεις των χωρών αυτών και να επιτρέψουν στους Αμερικάνους, Δυτικοευρωπαίους και Ιάπωνες καπιταλιστές να αποκτήσουν πρόσβαση στους εργαζομένους, τη γή και τις πρώτες ύλες σε εξαιρετικά χαμηλό κόστος. Ήταν το θεμέλιο αυτού που έγινε γνωστό ως «παγκοσμιοποίηση,» και το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα έγιναν οι κεντρικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί της παγκοσμιοποίησης, ανοίγοντας τις χώρες που απείλησαν να αρνηθούν να παίξουν με τους κανόνες του «ελεύθερου εμπορίου.»

Μέχρι την τελική φάση της ασιατικής οικονομικής κρίσης του 1997, οι πρώην χώρες του Τρίτου Κόσμου που ελέγχονταν από τα ΠΔΠ παρείχαν ένα μεγάλο μέρος της ροής κεφαλαίου για την άνθιση των στεγαστικών και χρηματιστηριακών αγορών τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Κατόπιν, η Κίνα σχεδόν μόνη της θα αναλάμβανε αυτό το ρόλο.

Όλο αυτό συνέβη παρά τον τεράστιο αγώνα που διεξήχθη από τα μέσα της δεκαετίας του '80 ως τις αρχές του 2000. Υπήρξαν κυριολεκτικά εκατοντάδες εξεγέρσεις που έμειναν γνωστές ως «ταραχές του ΔΝΤ» σε όλο τον πλανήτη, καθώς και ένοπλες επαναστάσεις που πίεζαν συνεχώς το ΔΝΤ, την Παγκόσμια Τράπεζα, και τις κυβερνήσεις των δυτικοευρωπαϊκών εθνών και των ΗΠΑ για να επαναδιαπραγματευθούν συμφωνίες, να αλλάξουν τους όρους αποπληρωμής ή ακόμα και να διαγράψουν τα δάνεια. Ο αγώνας κατά των ΠΔΠ έγινε διεθνής, καθώς επεκτάθηκε από τα δάση της Chiapas στις οδούς γύρω από την έδρα του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας στην Ουάσιγκτον. Επιπλέον, αρχίζοντας από την άνοδο του πετρελαίου και των τιμών αγαθών πρώτης ανάγκης στο 21ο αιώνα, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα βρέθηκαν αποκομμένες από τους προηγούμενους «πελάτες τους» (ακριβέστερα, τους προηγούμενους «είλωτες του χρέους»). Αυτό ίσχυσε ιδιαίτερα για πολλές πετρελαιοπαραγωγές χώρες όπως η Αλγερία, η Νιγηρία, και η Ινδονησία που ήταν σε θέση να πληρώσουν ένα ουσιαστικό μέρος των παλαιών δανείων τους ή/και να προσελκύσουν δάνεια έξω από το πλαίσιο των ΠΔΠ, του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, π.χ., δάνειο της Αργεντινής από τη Βενεζουέλα. Αν και το συνολικό εξωτερικό χρέος δεν μειώθηκε (ή ακόμα και αυξήθηκε) για πολλές χώρες, ο μονοπωλιακός ρόλος του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας θρυμματίστηκε, καθιστώντας δυνατό για τις χώρες αυτές να αγνοήσουν τις δρακόντειες «συστάσεις» αυτών των οργανισμών.

Παρόλα αυτά, η κρίση μπορεί να αλλάξει εκ νέου τους συσχετισμούς δυνάμεων σε περίπτωση που στεγνώσουν οι εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης (π.χ., η κυβέρνηση της Βενεζουέλας θα είναι δύσκολο να δανείζει σε ένα νοτιοαμερικάνικο έθνος που πλησιάζει σε πτώχευση εν μέσω κρίσης). Κατά συνέπεια, υπάρχει η πιθανότητα αναβίωσης της ισχύος του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, ως παγκόσμιων δανειστών ύστατης λύσης, με όλη την εξουσία που απορρέει από αυτό το ρόλο. Άλλωστε, το εξωτερικό χρέος για πολλές χώρες απέχει πολύ από το να εξαφανιστεί, και υπό την πίεση της κρίσης θα αυξηθεί δραματικά. Πράγματι, οι κυβερνήσεις των G20 συμφώνησαν να επεκτείνουν τα αποθεματικά του ΔΝΤ κατά 1 τρις δολάρια και το ΔΝΤ έχει ήδη επιβάλει προϋποθέσεις τύπου ΠΔΠ σε αρκετές υπό πτώχευση χώρες της

Ανατολικής Ευρώπης. Η επιστροφή στα απόνερα των Προγραμμάτων Δομικής Προσαρμογής θα είναι μια ιστορική ήττα και μια πρόσκληση για ένα νέο κύμα νεοαποικιοκρατίας.

Ένα όχημα για την επαναφορά αυτή είναι η υπερθέρμανση του πλανήτη, η οποία και θέτει ένα οικολογικό όριο στη αέναη ανάπτυξη των καπιταλιστικών καθεστώτων. Απτόητοι, οι μεγάλοι παίκτες του Βορρά (συμπεριλαμβανομένης της Παγκόσμιας Τράπεζας), επενδύουν σε μια σειρά από φρικτές «λύσεις» για την υπερθέρμανση του πλανήτη στο Νότο, και φυσικά όχι στη μείωση των αιτίων των εκπομπών αερίων στο βορρά. Τα αγροκαύσιμα (η γενετικά μεταλλαγμένη σόγια, το αφρικάνικο φοινικέλαιο, το ζαχαροκάλαμο, η *jatropha*, και όλα τα είδη των γενετικά τροποποιημένων τερατουργημάτων που θα δημιουργηθούν στο άμεσο μέλλον) είναι μια απειλή για τους αγρότες του Νότου που ακόμη αντιμετωπίζουν την προοπτική νέων περιφράξεων. Η μισή καλλιεργήσιμη γη στην Αργεντινή είναι ήδη μια «πράσινη έρημος» γενετικά μεταλλαγμένης σόγιας, για να μη μιλήσουμε για την Παραγουάη και τη Βραζιλία, ενώ το αφρικάνικο φοινικέλαιο έχει αντικαταστήσει ένα τεράστιο ποσοστό των δασών της Ινδονησίας και τώρα χρησιμοποιείται για την επίθεση στις αφρικανικής καταγωγής κοινότητες στην Κολομβία. Η Ινδία σχεδιάζει την καλλιέργεια περισσότερο από ένα εκατομμύριο εκτάρια *jatropha* (γεγονός που σημαίνει την καταστροφή περίπου ισάριθμων αγροτών). Και η Νιγηρία στρέφεται στη βιομηχανική γεωργία ως μέτρο για να αντιμετωπίσει τους αγώνες για το πετρέλαιο και τη γή στο Δέλτα του Νίγηρα.

Η κρίση θα δώσει μεγαλύτερη εξουσία στα χέρια της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ για να ανοίξουν τις οικονομίες του Τρίτου Κόσμου σε ακόμη περισσότερα επενδυτικά προγράμματα όπως αυτά, ενώ ταυτόχρονα η (εκ νέου) εισαγωγή των προγραμμάτων λιτότητας θα διαλύσει την ήδη ανεπαρκή εκπαίδευση, την υγεία και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Για παράδειγμα, το εμπόριο εκπομπών άνθρακα θα επιτρέψει στο Βορρά να συνεχίσει να ρυπαίνει χρηματοδοτώντας φράγματα και άλλα «μεγάλα έργα» στο Νότο. Μέσω του ΔΝΤ, τα ΠΔΠ και την «ανάπτυξη», ο «παγκόσμιος Νότος» θα μπορεί να είναι διαθέσιμος για να συμπληρώσει ή και να αντικαταστήσει τους Κινέζους εργάτες που ήδη απαιτούν μεγαλύτερους μισθούς. Το κέρδος πρέπει να παραδίδετε στους καπιταλιστές. Θα προσπαθήσουν να βγάλουν κέρδος από οτιδήποτε – ακόμα και από το τέλος του κόσμου!

3β. Η απάντηση της εργατικής τάξης στην κρίση

Ένα από μυστήρια αυτής της κρίσης ήταν η καθυστερημένη και σποραδική αντίδραση των εργαζομένων στις σοβαρές επιπτώσεις της κρίσης στις ΗΠΑ. Λίγες ήταν οι δράσεις που έθεσαν τη χρηματοοικονομική κρίση άμεσα ως σημείο της αντιπαράθεσης στις ΗΠΑ (για παράδειγμα, δεν έχει υπάρξει μεγάλη διαδήλωση διαμαρτυρίας στην Ουάσινγκτον ενάντια στις συνέπειες της κρίσης). Μπορούμε να αναφερθούμε στην κατάληψη του εργοστασίου της Republic Windows and Doors από τους εργαζόμενους που ζητούσαν και τελικά πήραν αποζημιώσεις, αποκαλύπτοντας ότι η Τράπεζα της Αμερικής ήταν ο τραπεζίτης του εργοδότη τους και δεν έδωσε ένα δάνειο που θα μπορούσε να είχε κρατήσει το εργοστάσιο σε λειτουργία. Έχουν γίνει ενέργειες ενάντια στις κατασχέσεις και οργανωμένες προσπάθειες κατάληψης σε μια ευρεία γκάμα περιοχών: Η οργάνωση City Life της Βοστώνης κατάφερε να μπλοκάρει τις εξώσεις από τράπεζες. Η IAF στο Λος Άντζελες δημιούργησε μια ομάδα για διαπραγματευθεί με τους τραπεζίτες συλλογικά. Στο Μαϊάμι, η πρωτοβουλία «Take Back the Land» καταλαμβάνει τα κατασχεμένα και εγκαταλειμμένα σπίτια στα προάστια για να στεγαστούν όσοι έχουν εκδιωχθεί από τα σπίτια τους. Η ACORN έχει ενεργό ρόλο στο San Francisco Bay και σε άλλες περιοχές στην οργάνωση της αντίστασης ενάντια στις κατασχέσεις. Παρόλα αυτά, υπάρχει μια αναντιστοιχία ανάμεσα στον αριθμό των δράσεων αυτών και το βάθος της κρίσης.

Αναμφίβολα η προεκλογική εκστρατεία του Ομπάμα απορρόφησε τεράστια πολιτική ενέργεια και την κατεύθυνε από το δρόμο στην κάλπη. Είναι σαφές ότι ο Ομπάμα απευθύνθηκε σε ένα τεράστιο κοινωνικό κομμάτι, αυτό που ίδιος κατονομάζει ως «η μεσαία τάξη», προσφέροντας μια μη επαναστατική έξοδο από την Κρίση. Η υποψηφιότητά του παρείχε μια βραχυπρόθεσμη ασυλία στο σύστημα και είναι βέβαιο ότι θα αγοράσει πολύτιμο χρόνο στο εγγύς μέλλον, όμως η απειλή εξακολουθεί να παραμένει. Κανείς δε ξέρει τι θα επακολουθήσει μετά την αποτυχία του να ξαναβάλει μπρος τη μηχανή της συσσώρευσης, έχοντας δώσει την παράτολμη υπόσχεση ότι μπορεί να υπάρξει μια αναζωογόνηση του καπιταλισμού χωρίς τεράστιες θυσίες για την εργατική τάξη.

Σε όλο τον κόσμο, ωστόσο, παρατηρούμε μια τεράστια αύξηση της δράσης της εργατικής τάξης τον τελευταίο χρόνο με το γενικό σύνθημα της εναντίωσης στην άνοδο των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας, που αποτελούσε μέρος των κερδοσκοπικών χρηματοοικονομικών μηχανισμών που οδήγησαν στην κρίση.

Βλέπουμε στην Κίνα την έναρξη μιας από τις πιο καθοριστικές φάσεις της κρίσης: είναι διατεθειμένη η κινεζική εργατική τάξη να εγκαταλείψει τις πόλεις όπως το κεφάλαιο προστάζει, και να επιστρέψει σε μια ιδιωτικοποιημένη ύπαιθρο;

Οι άνθρωποι στην Ευρώπη έχουν ανταποκριθεί ιδιαίτερα δυναμικά και γρήγορα στην κρίση, ειδικά στις περιφέρειες του Νότου (Ιταλία, Ισπανία και Ελλάδα) και στις περιφέρειες του Βορρά (Ιρλανδία, Ισλανδία, Λετονία).

Στην Ιταλία επαναλαμβανόμενα απεργιακά κύματα, που συχνά οδηγούνται σε γενικές απεργίες, κινητοποίησαν κυριολεκτικά εκατομμύρια εργαζομένους σε όλη τη χώρα.

Στην Ισπανία, μια χώρα όπου αποκαλύπτονται με ραγδαίο ρυθμό οι συνέπειες της άνθισης της κερδοσκοπίας στο τομέα της κατοικίας και τον κατασκευαστικό κλάδο προκαλώντας μεγάλη κοινωνική απορρύθμιση, υπήρξε μια μεγάλη ημέρα διαδηλώσεων στις 15 του Νοεμβρίου ως απάντηση στη συνεδρίαση του G20, η οποία έλαβε χώρα στην Ουάσινγκτον με στόχο τη διάσωση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επίσης, οι εργαζόμενοι στις τράπεζες προχώρησαν σε κατάληψη του κύριου υποκαταστήματος της τράπεζας BBVA. Και, μέσα σε λίγες ημέρες από την χρεοκοπία της Lehman Brothers, ο «Robin-Bank» ανακοίνωσε ότι έχει κλέψει κοντά στην μισό εκατομμύριο ευρώ από 38 ισπανικές τράπεζες, προκειμένου να δοθούν τα χρήματα για τα κοινωνικά κινήματα απελευθέρωσης.

Στην Ελλάδα, οι ταραχές και μαζικές διαδηλώσεις προκλήθηκαν από τη δολοφονία από την αστυνομία του Αλέξη Γρηγορόπουλο, οι οποίες συνέπεσαν με μια απεργία που είχε προηγουμένως καλεστεί από δύο μεγάλες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Προέκυψε μια πολυήμερη κοινωνική εξέγερση, σε μια χώρα όπου η ανεργία της νεολαίας είναι υψηλότερη από 70% σε ορισμένες περιοχές, ακόμη και πριν οι επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης γίνουν αισθητές.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι και στις τρεις αυτές χώρες, ένα κοινό σύνθημα έχει αναδειχθεί σε ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα: «Δεν θα πληρώσουμε για την κρίση σας». Ένα φυλλάδιο από τον ελληνικό Δεκέμβρη ανακοινώνει: «Τίποτα δεν είναι πια το ίδιο». Εκφράζει έτσι ένα επίπεδο

εξέγερσης ενάντια στις συνθήκες υποβάθμισης, εκμετάλλευσης και αποκλεισμού τις οποίες η κρίση αναμφίβολα θα εντείνει στην Ελλάδα και όχι μόνο.

Η Ισλανδία, η Ιρλανδία, η Γαλλία, η Λετονία, η Βουλγαρία, καθώς και μια σειρά από άλλες ευρωπαϊκές χώρες αποτέλεσαν το πεδίο μαζικών διαδηλώσεων, εξεγέρσεων, κατάρρευσης των κυβερνήσεων και αναβίωσης αντικαπιταλιστικών κινημάτων που παρέμεναν αδρανή εδώ και δεκαετίες.

4. Η συγκρότηση της κοινότητας στην κρίση: τρώγοντας από το ίδιο πιάτο με ένα κουτάλι

Οι αγώνες κυκλοφορούν και γι' αυτό σύντομα θα ξεσπάσουν και στις ΗΠΑ αγώνες που θα κινούνται με άμεσο τρόπο ενάντια στις συνέπειες της κρίσης. Ό,τι ξεκίνησε ως χρηματοπιστωτική κρίση και μετατράπηκε σε οικονομική, σύντομα θα αποτελέσει μια «πολιτική κρίση». Η επαίσχυντη καταστροφή που έχει προκαλέσει η καπιταλιστική «διαχείριση» των δύο μεγάλων κοινών αγαθών, της εργασίας και του οικοσυστήματος του πλανήτη, θα πάψει να θεωρείται μια «τραγωδία των κοινών» (όπου ποτέ δε καταλογίζονται συγκεκριμένες ευθύνες σε κανέναν) και θα απονομιμοποιήσει την ίδια την καπιταλιστική τάξη στο σύνολό της. Αυτές οι κρίσεις στοιχειοθετούνται γύρω από την αντίληψη ότι η εργασία και το οικοσύστημα του πλανήτη είναι κοινοί πόροι, οι οποίοι χρησιμοποιούνται και βιάζονται στο βωμό του κέρδους από όποιον έχει το κεφάλαιο (ή προσποιείται ότι το έχει) να τα σφετεριστεί.

Η καπιταλιστική τάξη είναι ανίκανη να ελέγξει την δεξαμενή των κοινών πόρων που απαρτίζουν τα μέσα παραγωγής και διαβίωσης χωρίς να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημιά. Ποιος μπορεί να τα καταφέρει καλύτερα; Αν και πολλοί εργάτες στις ΗΠΑ μάλλον δεν είναι πρόθυμοι να σηκώσουν αυτήν την πρόκληση σήμερα, καθώς συνεχίζουν να βλέπουν στο στρατόπεδο των αφεντικών τη σωτηρία τους, εμείς θα πρέπει με σαφήνεια να πούμε τι είναι αυτό που η λογική των αγώνων δείχνει ότι πρέπει να γίνει. Ας αφήσουμε να μας καθοδηγήσουν τα λεγόμενα του Τόμας Πέιν στο «Common Sense». Ο Πέιν, σε μια προηγούμενη περίοδο επαναστατικής κρίσης, ισχυριζόταν ότι τις μέρες πριν δημοσιοποιηθεί η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, σχεδόν όλοι τασσόntonτουσαν ήδη

υπέρ της ανεξαρτησίας. Το μόνο ζήτημα ήταν η χρονική συγκυρία: «Πρέπει να βρούμε το σωστό χρόνο» έλεγαν. Ο Πέην απαντούσε: «Ο χρόνος βρήκε εμάς!».

Η κρίση έδειξε για όλους όσους έχουν μάτια να δουν ότι το Κράτος και η Αγορά έχουν σίγουρα αποτύχει στην υπόσχεσή τους να παρέχουν μια ασφαλή αναπαραγωγή των ζωών μας. Οι καπιταλιστές έχουν σαφώς δείξει (για ακόμη μια φορά) ότι δεν μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστοι να παρέχουν τους ελάχιστους όρους ασφάλειας ακόμη και στην καρδιά του καπιταλισμού. Αλλά κρατούν στα χέρια τους τον πλούτο που γενεές έχουν παράγει. Αυτή η δεξαμενή εργασίας του παρελθόντος και του παρόντος είναι το κοινό μας. Πρέπει να ελευθερώσουμε, να επαναοικιοποιηθούμε αυτόν τον πλούτο μαζί με αυτούς από τους οποίους είχε αρχικά απαλλοτριωθεί, ξεκινώντας από τους ανθρώπους των Πρώτων Αμερικανικών Εθνών και τους απογόνους των σκλάβων, οι οποίοι εξακολουθούν να περιμένουν για τα «σαράντα στρέμματα και το μουλάρι» ή το ισοδύναμό τους. Πρέπει επίσης να φτιάξουμε συλλογικές μορφές ζωής και κοινωνικής συνεργασίας, πέρα από την αγορά και το κέρδος, τόσο στη σφαίρα της παραγωγής όσο και της αναπαραγωγής. Πρέπει να ανακτήσουμε την έννοια της ολότητας στη ζωή μας, την ολότητα αναφορικά με αυτό που κάνουμε, έτσι ώστε να σταματήσουμε να ζούμε στο καθεστώς συστηματικής ανευθυνότητας προς τις συνέπειες των ενεργειών μας που ο καπιταλισμός προάγει. Πετάμε τόνους σκουπιδιών και στη συνέχεια, δεν το σκεφτόμαστε δεύτερη φορά, ακόμα και αν υποψιαζόμαστε ότι θα καταλήξουν στο φαγητό κάποιων άλλων, όπως ο καπνός του τσιγάρου μας στα πνευμόνια κάποιου άλλου, όπως το διοξείδιο του άνθρακα στην ατμόσφαιρα όλων μας.

Αυτή είναι η συντακτική προοπτική που μπορούμε να φέρουμε σε κάθε αγώνα. Με τον όρο «συντακτική» δεν εννοούμε ένα έγγραφο που περιγράφει την οργάνωση ενός κράτους, αλλά ένα σύνταγμα της κοινότητας, δηλαδή, τους κανόνες που χρησιμοποιούμε για να αποφασίσουμε τον τρόπο με τον οποίο μοιραζόμαστε τους κοινούς μας πόρους. Όπως το θέτουν οι αυτόχθονες Αμερικάνοι, για να φάμε συλλογικά από το ίδιο πιάτο με ένα κουτάλι, πρέπει να αποφασίσουν για το ποιος παίρνει το κουτάλι και πότε. Αυτό συμβαίνει με όλα τα κοινά, γιατί τα κοινά χωρίς μια συνειδητά συγκροτημένη κοινότητα είναι αδιανόητα.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ορίσουμε ένα σύνολο στόχων που αρθρώνουν ένα όραμα σε κάθε πλαίσιο του ταξικού αγώνα, έτσι ώστε σε κάθε ευκαιρία να μπορούμε να αντιστρέψουμε τους όρους του παιχνιδιού του κεφαλαίου. Πρώτον, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τι παραβιάζει τους κανόνες μας, καθώς συγκροτούμε

την κοινότητά μας. Ότι ακολουθεί είναι ένα δείγμα αυτών των επιτακτικών ταμπού. Δεν μπορούμε να ζήσουμε σε μια χώρα:

- * Όπου 37 εκατομμύρια άνθρωποι πεινάνε.
- * Όπου το κόστος μιας εγχείρησης σε αναγκάζει να πουλήσεις το σπίτι σου.
- * Όπου όταν πηγαίνεις στο σχολείο καταστρέφεις το μυαλό σου και αναγκάζεσαι να δουλεύεις σαν είλωτας για να πληρώνεις το χρέος από τα δάνεια των σπουδών.
- * Όπου παγώνεις το χειμώνα, επειδή δεν μπορείς να πληρώσεις το λογαριασμό για τη θέρμανση.
- * Όπου αναγκάζεσαι να επιστρέψεις στην εργασία στα 70 γιατί η σύνταξη δεν φτάνει.
- * Και όπου η εργασία που παράγει θάνατο και δολοφονίες εργατών πλασάρεται ως ένας δρόμος προς την «πλήρη απασχόληση». Αυτά είναι πολύ στοιχειώδη ταμπού, αλλά πρέπει να είναι εκφραστούν δυνατά. Αν και το σύστημα έχει δείξει ότι έχει πτωχεύσει, πολλοί εξακολουθούν να γοητεύονται από το τραγούδι των σειρήνων του.

Ήρθε η ώρα για εμάς, το αντικαπιταλιστικό κίνημα, να προτείνουμε τη θέσμιση κανόνων/έναν καταστατικό χάρτη κανόνων για να μοιραστούμε τα κοινά, τη συσσωρευμένη εργασία του παρελθόντος και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του παρόντος, και στη συνέχεια να επικεντρωθούμε στην οικοδόμηση πολιτικών δικτύων ικανών να πραγματοποιήσουν το μοίρασμα αυτό. Στις επαναστατικές συγκυρίες στην ιστορία των ΗΠΑ (όπως ο εμφύλιος πόλεμος, η Μεγάλη Ύφεση, το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα / το κίνημα των μαύρων), η βασική συνταγματική/θεσμική/θεσμιζουσα αλλαγή εντός της εργατικής τάξης εκδηλώθηκε στην πράξη (η μακροχρόνια «γενική απεργία» των σκλάβων του Νότου κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, οι αμέτρητες συγκρούσεις στα εργοστάσια, οι καταλήψεις, καθώς και πολλές «καυτές» καλοκαιρινές εξεγέρσεις από πόλη σε πόλη, αντίστοιχα) και αποτυπώθηκε/αποκρυσταλλώθηκε σε ένα νόμο ή ακόμη και σε μια «συνταγματική τροπολογία» (όπως οι Τροπολογίες 13 και 14, το Wagner Act, το Voting Rights Act αντίστοιχα).

Πάντως τα παραδείγματα της ιστορίας των Ηνωμένων Πολιτειών δεν είναι τα μοναδικά όσον αφορά τη σύνδεση κρίσης, επαναστατικής μετάβασης και θέσμισης. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες υπήρξε μια πραγματική λαίλαπα συντακτικών πολιτικών σε ολόκληρη την αμερικανική ήπειρο που εκτείνεται νοτιότερα του Rio Bravo. Από το κάλεσμα των Ζαπατίστας για ένα νέο μεξικανικό σύνταγμα και τις πολυάριθμες θεσμικές μεταβολές στη Βενεζουέλα,

στο πρόσφατο Σύνταγμα της Βολιβίας που επίσημα πλέον αναγνωρίζει τη σφαίρα των κοινών, ξεδιπλώθηκε η έκφραση της *potencia* (εξουσίας-για) αντί για την *poder* (εξουσία-επί). Αυτό ακριβώς το πνεύμα εκφράζουν και οι Ζαπατίστας στην Έκτη Διακήρυξη της Ζούγκλας Λακαντόνα (2005): «Επιπλέον, θα δούμε πως θα οργανώσουμε έναν αγώνα για να απαιτήσουμε ένα νέο Σύνταγμα, δηλαδή νέους νόμους που να παίρνουν υπόψη τους τις απαιτήσεις του μεξικάνικου λαού: στέγη, γη, δουλειά, τροφή, υγεία, παιδεία, πληροφόρηση, πολιτισμός, ανεξαρτησία, δημοκρατία, δικαιοσύνη, ελευθερία και ειρήνη. Ένα νέο Σύνταγμα που θα αναγνωρίζει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του λαού και θα υπερασπίζει τον αδύναμο μπροστά στον δυνατό.»

Θα πρέπει να διαμορφώσουμε αιτήματα, στόχους, προγράμματα αγώνα γύρω από τα κύρια στοιχεία των ζώων μας –τη στέγαση, την εργασία, το εισόδημα– όλα στην κατεύθυνση να διασφαλίσουμε τα μέσα αυτοσυντήρησής μας, να οικοδομήσουμε τη συνεργασία και την αλληλεγγύη, να δημιουργήσουμε εναλλακτικές στη ζωή στον καπιταλισμό. Πρέπει να οικοδομήσουμε ένα κίνημα που θέτει στην ατζέντα του τη δικιά του αναπαραγωγή. Πρέπει να διασφαλίσουμε ότι δεν αντιπαρατιθόμαστε με το κεφαλαίο μόνο στις διαδηλώσεις, αλλά ότι συγκρουόμαστε μαζί του συλλογικά σε κάθε στιγμή της ζωής μας. Αυτό που συμβαίνει διεθνώς αποδεικνύει ότι μόνο όταν υπάρχουν αυτές οι μορφές συλλογικής αναπαραγωγής, όταν υπάρχουν κοινότητες που αναπαράγουν συλλογικά τον εαυτό τους, μπορούν οι αγώνες που διεξάγονται να κινηθούν με ένα ριζοσπαστικό τρόπο ενάντια στην κυρίαρχη τάξη.

Αυτό είναι το δικό μας σύνταγμα. Δεν είναι μια λίστα αιτημάτων ή παραπόνων, αλλά μια έκφραση του ποιοι γινόμαστε μέσω του αγώνα, η κίνηση μας συγκρότησης της ίδιας μας της ύπαρξης.

Για παράδειγμα: Ας εγγυηθούμε τη στέγαση στον καθένα. Αυτό δεν σημαίνει μόνο «Όχι» στις εξώσεις, αλλά την ανακατάληψη των σπιτιών που έχουν εγκαταλειφθεί, την κατάληψη ή τη διανομή άδειων σπιτιών που βρίσκονται παντού γύρω μας. Τη συλλογική απόφαση αυτομείωσης του ενοικίου όπως έγινε στην Ιταλία τη δεκαετία του 1970. Τη δημιουργία νέων κατοικιών που θα οργανώνονται συλλογικά και θα χτιστούν οικολογικά. Σε περίπτωση που όλες αυτές οι πρακτικές δεν προκύψουν/Ελλείψει όλων αυτών θα πρέπει να οικοδομήσουμε τη δική μας εκδοχή των «hobo jungles» μπροστά στα σκαλοπάτια του Λευκού Οίκου, να οργανώσουμε εκεί συντροφικές κουζίνες/ανοικτά συσσίτια, να δείχνουμε στον κόσμο τις άδειες τσέπες μας, τις πληγές μας, αντί να αγωνιούμε μόνοι μας, στην ιδιωτική μας σφαίρα.

Για παράδειγμα: Ο αγώνας μας για στέγαση να γίνει μια μάχη για την αναδιοργάνωση της εργασίας για την αναπαραγωγή της καθημερινής ζωής σε μια συλλογική βάση. Φτάνει πια το ξόδεμα του χρόνου μας στα μοναχικά μας κλουβιά και φτάνουν πια τα ταξίδια στα εμπορικά κέντρα ως το αποκορύφωμα της κοινωνικότητας μας. Είναι καιρός να ενωθούμε με αυτούς που αναζωογονούν τη συλλογική μας παράδοση αυτοοργανωμένης ζωής. Αυτό το «έτος μηδέν» της αναπαραγωγής που δημιουργεί η καπιταλιστική κρίση, όπως καταδεικνύει η πληθώρα των τεντουπόλεων (Tent Cities) από την Καλιφόρνια στη Βόρεια Καρολίνα, είναι μία καλή στιγμή για να ξεκινήσουμε.

Για παράδειγμα: Ας αγωνιστούμε κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αχρηστεύσουμε τους μηχανισμούς που διαιωνίζουν την εκμετάλλευση και τους διαχωρισμούς. Να διασφαλίσουμε ότι οι αγώνες μας δεν θα χρησιμοποιηθούν για να διαχωρίσουν τους ανθρώπους με βάση ανταμοιβές και ποινές που θα κατανέμονται με διαφοροποιημένο τρόπο. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να εγείρουμε συνεχώς το ζήτημα των αποζημιώσεων, δηλαδή, το τίμημα που έχουμε πληρώσει και εξακολουθούμε να πληρώνουμε για τη ρατσιστικές, ιμπεριαλιστικές, σεξιστικές, ηλικιακές, σοβινιστικές και οικολογικά καταστροφικές συμφωνίες που αποδέχτηκε η εργατική τάξη των ΗΠΑ εδώ και τόσα χρόνια.

Για παράδειγμα: Ας παλέψουμε για μια ζωή όπου η επιβίωση μας δεν θα εξαρτάται από τον συνεχή πόλεμο εναντίον των πληθυσμών της γης και της δικής μας νεολαίας. Πρέπει να μιλήσουμε ενάντια στον πόλεμο στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν, ενάντια στη σφαγή στην Παλαιστίνη.

Για παράδειγμα: Ας μιλήσουμε ενάντια στις φυλακές, τις πολιτικές του μαζικού εγκλεισμού, και το αίσχος του να φουσκώνουν και να ξεφουσκώνουν οι δείκτες απασχόλησης και κερδοφορίας για τις επιχειρήσεις, βάζοντας ανθρώπους στη φυλακή. Πρέπει να απαιτήσουμε την κατάργηση της θανατικής ποινής ... ακόμη και για τους καπιταλιστές! Και το πιο σημαντικό είναι η ανάγκη να επαναπροσδιορίσουμε την ίδια την έννοια του εγκλήματος, να τινάξουμε στον αέρα τη λογική που βλέπει ένα τρομερό έγκλημα όταν ένα προλετάριος κλέβει μια κάβα, αλλά ονομάζει τα καπιταλιστικά εγκλήματα που οδηγούν στην εξαθλίωση και το θάνατο χιλιάδες ανθρώπων, «ατυχήματα», «λάθη», ή ακόμη και «παράπλευρες απώλειες του καπιταλισμού».

Για παράδειγμα: Ας μιλήσουμε για τη βία των αντρών κατά των γυναικών. Τι αγώνες για το σύνταγμα των κοινών πρόκειται να διεξάγουμε όταν κάθε 15 δευτερόλεπτα ένας άντρας δέρνει μια γυναίκα στις ΗΠΑ; Πόση ενέργεια θα απελευθερωνόταν για τον αγώνα, αν οι γυναίκες δεν θα έπρεπε να αγωνίζονται ενάντια στους άνδρες, πολλές ακόμη και για να μπορούν να αγωνιστούν ενάντια στο σύστημα;

Για παράδειγμα: Ας αναζωογονήσουμε την κοινωνική μας φαντασία, μετά από δεκαετίες αμυντικών αντιδράσεων στις νεοφιλελεύθερες περιφράξεις και ας καθορίσουμε μια νέα αντίληψη των κοινών. Φυσικά, αυτό που η φαντασία μας μπορεί σήμερα να προτείνει είναι περιορισμένο και αποτελεί μόνο το προπαρασκευαστικό στάδιο για την επίτευξη ενός ανώτερου επιπέδου ισχύος και μιας μεγαλύτερης οραματιστικής δυνατότητας. Αλλά ακόμα και μέσα από αυτήν την ένδεια, μπορούμε ακόμη να αφουγκραστούμε ψήγματα «μιας πανσπερμίας μουσικών από πιθανούς μέλλοντες χρόνους». Ακούστε δύο μουσικούς ανάμεσά μας:

* «Η μελλοντική μας κοινότητα συνοψίζεται σε δύο στοιχεία: την πρόσβαση στη γη (δηλαδή, τα τρόφιμα και καύσιμα) και την πρόσβαση στη γνώση (δηλαδή, τη δυνατότητα να χρησιμοποιούμε και να βελτιώνουμε όλα τα μέσα παραγωγής, υλικά και άυλα). Όλα έχουν να κάνουν με τις πατάτες και τους υπολογιστές. »

* «Το σύστημα της μισθωτής εργασίας θα πρέπει να διαλυθεί αμέσως. Δεδομένης της ύπαρξης του διαδικτύου, των λογιστικών μεθόδων του 21ου αιώνα, και της άμεσης αποδοχής καταθέσεων, θα ήταν δυνατό να προχωρήσουμε άμεσα προς μια μορφή εγγυημένου εισοδήματος, αρχικά με χρηματικούς όρους, ώστε όλοι να έχουν πρόσβαση σε ένα «λογαριασμό» από τη γέννησή τους, με μόνη υποχρέωση τον ελάχιστο κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας, στον οποίο και θα συμπεριλαμβάνονται η κάθε είδους οικιακή εργασία, η εργασία για την παραγωγή τέχνης, η συγγραφή, κ.λπ., καθώς και η πολιτική δραστηριότητα (συμμετοχή σε συνελεύσεις, λαϊκά δικαστήρια, ή οτιδήποτε άλλο). Αυτό θα δημιουργήσει ένα κίνητρο για συλλογικές μορφές ζωής με την έννοια ότι αν μπορούμε μέσω της συνεργασίας να μειώσουμε τις ώρες της οικιακής εργασίας, θα διαθέτουμε περισσότερο χρόνο για άλλες δραστηριότητες. Αυτό το εγγυημένο εισόδημα θα αντικαταστήσει τους ασφαλιστικούς και χρηματιστικούς οργανισμούς και τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, καθώς και άλλους τομείς, απελευθερώνοντας εκατομμύρια ανθρώπων ώστε να συμμετέχουν σε συλλογικές δραστηριότητες, μειώνοντας περαιτέρω τον κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας για όλους.»

* «Ο μόνος εφικτός τρόπος για να καλλιεργεί κανείς σε αυτόν τον πλανήτη είναι η εντατική, μεικτή καλλιέργεια, για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Αυτή η μορφή της γεωργίας είναι απελπιστικά ασύμφορη υπό τις παρούσες συνθήκες, έτσι, πρέπει να ανακαλυφθεί ένα νέο είδος συνεργασίας μεταξύ των καταναλωτών και των παραγωγών (στην πραγματικότητα με την κατάργηση αυτής της διάκρισης), που θα μετασχηματίσει τη γεωργική εργασία σε ένα τμήμα των οικιακών δραστηριοτήτων για όλους.»

* «Το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα πρέπει άμεσα να αντικατασταθεί από συνελεύσεις και ενώσεις πιστωτών βασισμένων στην κοινότητα, που μπορούν να αποφασίσουν πού πως θα κατανεμηθούν οι κοινοτικοί πόροι, απομυθοποιώντας την χρηματοπιστωτική σφαίρα ως τη μόνη μορφή κοινωνικού σχεδιασμού.»

* «Αν η ζωή των ανθρώπων είναι εγγυημένη από τα μέσα επιβίωσης και από γενικές υπηρεσίες σε όλα τα επίπεδα, το ελεύθερο μοίρασμα της πνευματικής παραγωγής είναι εφικτό χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο η επιβίωση των παραγωγών της. Ο πλανήτης μπορεί να γίνει ένα πεδίο ελεύθερης ανταλλαγής γνώσεων, τεχνογνωσίας, και ιδεών. Επιπρόσθετα σε αυτή τη διανοητική κοινότητα, πρέπει να θεσμιστεί και μια υλική κοινότητα που να κατοχυρώνει τη δίκαιη διανομή των πόρων».

* Για παράδειγμα: ...

5. Χαρακτηριστικά των επαναστατικών αγώνων που κινούνται πέρα από το κεφάλαιο

Οι αγώνες που επέφεραν την κρίση, ειδικά αυτοί στην Λατινική Αμερική, από το Μεξικό μέχρι την Αργεντινή, έχουν θέσει τις θεμελιώδεις εμπειρίες της σύγχρονης πάλης για το σύνταγμα της κοινότητας. Πιστεύουμε ότι αυτές οι εμπειρίες είναι σημαντικές για τα αντικαπιταλιστικά κινήματα των Η.Π.Α. και προσπαθήσαμε να προσδιορίσουμε κάποια χαρακτηριστικά αυτών των αγώνων (ειδικά αυτά των Ζαπατίστας και άλλων ομάδων που έλκουν την καταγωγή τους από τους ιθαγενείς Αμερικάνους).

Μία από τις πιο σημαντικές διακρίσεις που οφείλουμε να κάνουμε (αλλά και η πιο δύσκολη να σκιαγραφήσουμε) είναι αυτή μεταξύ αυτών που βρίσκονται στο «εσωτερικό» (αυτό που μερικές φορές ονομάζουμε σοσιαλδημοκρατία) και αυτών που είναι «αυτόνομοι» ή «εξωτερικοί». Κατά μία έννοια η διάκριση αυτή είναι μία παραλλαγή της διάκρισης μεταξύ «μεταρρύθμισης» και «επανάστασης» στην αντικαπιταλιστική πολιτική του πρώτου μέρους του 20^{ου} αιώνα, όταν τα ρεφορμιστικά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ήταν σημαντικοί θεσμοί.

Η διάκριση «εσωτερικού/εξωτερικού», παρ' όλα αυτά δεν είναι χωρική αλλά έχει πολιτική σημασία. Από τα «μέσα» σημαίνει αιτήματα προς έναν (κρατικό-της αγοράς) θεσμό που είναι συνήθως αφιερωμένος στο να αναπαράγει τη σχέση εργασίας-κεφαλαίου, ενώ από τα «έξω» σημαίνει συλλογική οικειοποίηση των από/μη εμπορευματοποιημένων πόρων, ενδεχομένως παράλληλα με κλασικές διεκδικήσεις. Καθένα από τα δύο μπορεί να συμβεί οπουδήποτε, όπως και τα κοινά μπορούν να αποκτηθούν ή να δημιουργηθούν οπουδήποτε. Οι δύο πλευρές μπορεί να είναι συμπληρωματικές ή αντιφατικές. Για παράδειγμα η οικειοποίηση μπορεί να ενισχυθεί και/ή να υπονομευθεί από αιτήματα που απευθύνονται σε ένα θεσμό. Καθένα από τα δύο μπορεί να είναι μέσο για να συνάψει συμμαχίες και να εκφράσει ανάγκες πέρα από αυτούς που κάνουν τις διεκδικήσεις. Αναλύοντας τις σχέσεις εσωτερικού/εξωτερικού και τις δυνατότητες που αυτές ανοίγουν σε συγκεκριμένα κάθε φορά πλαίσια, ένα κίνημα μπορεί να ξεκαθαρίσει τη στρατηγική του.

Οι από τα μέσα αγώνες διεξάγονται κυρίως μέσα σε υπάρχοντες θεσμούς και πεδία, όπως το κράτος, οι επιχειρήσεις, το νομικό σύστημα, η παραδοσιακή κοινωνία των πολιτών ή παραδοσιακές πολιτισμικές δομές, οι στόχοι των οποίων είναι γενικά να αυξήσουν το εισόδημα της εργατικής τάξης, την πληθώρα των εμπορευμάτων και την ισχύ μέσα στο σύστημα, χωρίς να αμφισβητούν άμεσα την καπιταλιστική οργάνωση της κοινωνίας ή να δημιουργούν συλλογικές εναλλακτικές ενάντια στο σύστημα. Τυπικά παίρνουν τη μορφή αιτημάτων προς το σύστημα. Παρόλα αυτά μερικές φορές μπορούν να γίνουν αρκετά ανταγωνιστικοί και να διευρύνουν τα όρια της καπιταλιστικής νομιμότητας και κανονικότητας. Αυτή η θέληση για μια μετωπική αντιπαράθεση με το σύστημα είναι πολύτιμη, τουλάχιστον σήμερα στις ΗΠΑ, μιας και έχει περισσότερες πιθανότητες να υπερβεί τα αρχικά αιτήματα.

Αντίθετα, οι από τα έξω αυτόνομοι αγώνες προσπαθούν να δημιουργήσουν κοινωνικούς χώρους και σχέσεις που να είναι όσο γίνεται πιο ανεξάρτητοι και αντιθετικοί στις καπιταλιστικές σχέσεις. Μπορούν άμεσα να αντιπαρατεθούν ή να προσπαθήσουν να καταλάβουν και να αναδιοργανώσουν καπιταλιστικούς θεσμούς (όπως για παράδειγμα, ένα εργοστάσιο), ή να δημιουργήσουν νέους χώρους έξω από αυτούς τους θεσμούς (π.χ. κήπους μέσα στην πόλη ή στεγαστικές κολεκτίβες) ή να διεκδικήσουν την πρόσβαση σε πόρους που θα έπρεπε να είναι κοινοί. Προάγουν συλλογικές αντιεμπορευματικές σχέσεις, διαδικασίες και προϊόντα που λειτουργούν σε κάποιο βαθμό πραγματικά έξω από τις καπιταλιστικές σχέσεις και δίνουν δύναμη στην εργατική τάξη στις προσπάθειές της να δημιουργήσει εναλλακτικές στο κεφάλαιο. Στις ΗΠΑ πολλοί από αυτούς τους αγώνες εμφανίζονται ως εξωτερικοί στην επίσημη οικονομία. Κάποιοι φίλοι του MN σχολίασαν πρόσφατα αυτό το είδος των αγώνων. Ο Massimo de Angelis γράφει με ένα επεξηγηματικό πνεύμα στο «The beginning of History»:

«Όταν στοχαζόμαστε πάνω στους μυριάδες κοινοτικούς αγώνες που συμβαίνουν στον κόσμο για νερό, ηλεκτρισμό, γη, πρόσβαση στον κοινωνικό πλούτο, ζωή και αξιοπρέπεια, δεν μπορούμε παρά να νιώσουμε ότι οι σχεσιακές και παραγωγικές πρακτικές που δίνουν ζωή και σχήμα σε αυτούς τους αγώνες γεννούν αξίες και τρόπους πράξεων και σχέσεων στην κοινωνική συμπαραγωγή (εν συντομία πρακτικές αξίας). Όχι μόνο αυτό αλλά αυτές οι πρακτικές αξίας φαίνεται να είναι εκτός των αντίστοιχων πρακτικών αξίας και τρόπων πράξεων και σχέσεων που ανήκουν στο κεφάλαιο. Αυτή η εξωτερικότητα σε σχέση με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής είναι ένα ζήτημα το οποίο πρέπει να αντιμετωπίσουμε με μεγάλη σπουδή, αν θέλουμε να ωθήσουμε την κουβέντα μας πάνω στις εναλλακτικές, σε ένα επίπεδο που να μας βοηθάει να ενημερώνουμε, να αποκωδικοποιούμε και να ενδυναμώνουμε αυτό το δίκτυο σχέσεων και αγωνιστικών πρακτικών» (de Angelis, 2007: 227).

Ο Chris Carlsson χαρτογράφησε κομμάτι αυτού του πεδίου στις ΗΠΑ στην «Nautopia» του, όπου γράφει:

«Οι κοινοτιστικοί κήποι, τα εναλλακτικά καύσιμα και το ποδήλατο από την άλλη, όλα αντιπροσωπεύουν τεχνολογικές ανταρσίες που ενσωματώνουν ένα θετικό οικολογικό όραμα σε πρακτικές τοπικές συμπεριφορές... Αν τα δούμε όλα μαζί, αυτός ο αστερισμός πρακτικών είναι μια καλοδοουλεμένη, αποκεντρωμένη, μη συντονισμένη προσπάθεια συλλογικής έρευνας και

ανάπτυξης που εξερευνά ένα πιθανό μετακαπιταλιστικό, μεταπετρελαϊκό μέλλον» (Carlsson, 2008:45).

Με άλλα λόγια, η σοσιαλδημοκρατική προσέγγιση προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τους υπάρχοντες θεσμούς για να αυξήσει τη δύναμη της εργατικής τάξης στη σχέση της με το κεφάλαιο, ενώ η αυτόνομη προσέγγιση προσπαθεί να κινηθεί ανεξάρτητα από τους υπάρχοντες θεσμούς και να χτίσει μια μη καπιταλιστική κοινωνία.

Πάντως, αυτή η διάκριση «εσωτερικού/εξωτερικού» δεν είναι εύκολη. Εξάλλου, επειδή γράφεις στα πανό σου με μαυροκόκκινα ότι είσαι ένας επαναστάτης από τα έξω, δε σημαίνει ότι είσαι κιόλας. Η «Ιστορία» θα πρέπει να κρίνει και συχνά η απάντηση αργεί. Επιπλέον αυτοί που επιθυμούν μια σύντομη απάντηση θα έπρεπε να θυμούνται τις προειδοποιήσεις των Καταστασιακών μας φίλων, οι οποίοι μας υποδεικνύουν τις δυσκολίες στο να κάνεις αυτή τη διάκριση «εσωτερικού/εξωτερικού» σε μία κοινωνία η οποία κυριαρχείται από την ατελείωτη ροή εικόνων, μεταφορών και διαλεκτικών παγίδων, όπου το Α εύκολα μετατρέπεται αστραπιαία στο μη Α και πάλι στο Α, και «τα έξω» εύκολα γίνονται «τα μέσα έξω».

Πιστεύουμε, παρόλα αυτά, ότι οι αγώνες της εργατικής τάξης στην Αμερική γίνονται όλο και πιο αυτόνομοι και ότι αυτή η διάκριση μεταξύ ρεφορμιστικών και αυτόνομων αγώνων είναι κεντρική σε μεγάλο μέρος της πολιτικής συζήτησης που διαπερνά το Μεξικό, τη Βενεζουέλα, τη Βολιβία, τη Βραζιλία, την Ουρουγουάη, την Αργεντινή και τον Ισημερινό. Σίγουρα έχει υπάρξει κεντρική για τους Ζαπατίστας και τη συζήτηση που άνοιξαν με την «Άλλη Καμπάνια» τους το 2005, όπου πρόσφεραν μία εναλλακτική εκτός των εκλογών σε σχέση με την προεδρική καμπάνια του Obrador του σοσιαλδημοκρατικού PRD (Επαναστατικό Δημοκρατικό Κόμμα) Η «Άλλη Καμπάνια» ήταν μία διευρυμένη σε όλο το Μεξικό συζήτηση μεταξύ των Ζαπατίστας και τοπικών ακτιβιστών σε δεκάδες κοινότητες, όπου ανταλλάσσονταν εμπειρίες αγώνα και τίθονταν ερωτήματα πάνω στο πώς μπορεί να δομηθεί μια αυθεντικά δημοκρατική πολιτική. Μαθαίνουμε από αυτές τις πλούσιες συζητήσεις και προσπαθούμε να βαδίσουμε προς την κατεύθυνση που αυτές χάραξαν.

Καταρχάς πρέπει να σημειώσουμε το αναπόφευκτο πολλών εσωτερικών αγώνων. Πράγματι οι περισσότεροι αγώνες ενάντια στις καταστροφικές συνέπειες της κρίσης σήμερα σε μεγάλο μέρος του κόσμου ξεκινούν τουλάχιστον από τα μέσα, αλλά τέτοιοι αγώνες μπορούν να διαφύγουν των

ορίων του να είναι από τα μέσα. Η πρόθεση μας είναι, με τη βοήθεια των χαρακτηριστικών που προσδιορίζουμε παρακάτω, να συμβάλουμε στη διερεύνηση του κατά πόσο οι σοσιαλδημοκρατικοί αγώνες δημιουργούν ή είναι πιθανόν να δημιουργήσουν συνθήκες που να προωθούν πραγματικές εναλλακτικές στο κεφάλαιο. Δηλαδή κατά πόσο προωθούν ή οδηγούν σε «αυτόνομους» αγώνες, ή αν αντίθετα περιορίζουν τους αγώνες μέσα στα όρια του συστήματος, διαιωνίζουν ή ανασυνθέτουν διαχωρισμούς στο εσωτερικό της τάξης, ή να κατευθύνουν όσους εμπλέκονται σε αυτούς μακριά από κάθε πιθανότητα μελλοντικών επαναστατικών αγώνων.

Ωστόσο και οι αυτόνομοι αγώνες σίγουρα χρειάζονται προσεκτική διερεύνηση και σχολαστική εκτίμηση. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των αντικαπιταλιστικών αυτόνομων αγώνων; Εξάλλου οι αυτόνομοι αγώνες μπορεί να αφομοιωθούν/ενσωματωθούν ή να απομονωθούν, μπορεί να μη γενικευθούν, μπορεί να ευνοούν ορισμένα κομμάτια της τάξης έναντι άλλων κλπ.

Η ιστορία έχει «πολλά πονηρά περάσματα» και όχι μόνο μπορούν οι σοσιαλδημοκρατικοί αγώνες να εξελίσσονται προς όλο και πιο αυτόνομες κατευθύνσεις, αλλά και οι αυτόνομοι αγώνες μπορούν να υποστηρίξουν, να εμπνεύσουν και να οδηγήσουν αγώνες που ξεκινούν σε ένα εσωτερικό πλαίσιο. Κάποιο άνθρωποι μπορεί να εμπλέκονται και στα δύο και στον πραγματικό κόσμο πολλοί αγώνες είναι πιθανόν να θολώνουν αυτή τη σχηματική κατηγοριοποίηση, πιθανώς στην έναρξη τους αλλά και στην εξέλιξη τους (π.χ. οι συγκρούσεις που ξεπήδησαν από το φόνο του Αλέξη Γρηγορόπουλου στην Αθήνα). Τα παρακάτω είναι μία σειρά χαρακτηριστικών των επαναστατικών αγώνων τα οποία έχουμε συλλέξει από αυτή την αντικαπιταλιστική εμπειρία, ειδικά από τους αγώνες ενάντια στη γενοκτονία και μαζική δολοφονία στην υπηρεσία του κεφαλαίου, που έχουν αντιστρέψει την κατάσταση μέσα στην τελευταία δεκαετία, από την Οαχάκα και την Τσιάπας μέχρι τη Γη του Πυρός.

1. Οι αγώνες ανατρέπουν την ταξική ιεραρχία –μεταξύ εργατικής τάξης και καπιταλιστικής τάξης, μέσα στην εργατική τάξη, μέσα σε έθνη και διεθνώς, φυλετικά, μεταξύ γυναικών και αντρών, μεταξύ μεταναστών και ντόπιων πολιτών και μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών. Οι διεκδικήσεις τους οδηγούν σε μεγαλύτερη ισότητα αν κερδηθούν (και ίσως ακόμα και αν δεν κερδηθούν) εξαιτίας του πώς δόθηκε η μάχη. Οι ανάγκες αυτών που βρίσκονται στον πάτο (των φτωχότερων οικονομικά, των λιγότερο ισχυρών κοινωνικά ή πολιτικά) έρχονται πρώτες με έναν ρητό τρόπο που χτίζει ενότητα και αντοχή.

Οι σοσιαλδημοκρατικές διεκδικήσεις συνεχίζουν γενικά για πρόσβαση στον πλούτο: μισθοί και εισόδημα, χρόνος εργασίας, εργασιακή ασφάλεια, συντάξεις, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγαση, φαγητό (το οποίο μπορεί να σημαίνει γη σε μερικές περιπτώσεις) και εκπαίδευση. Μερικές από αυτές περιλαμβάνουν τον έμμεσο μισθό ο οποίος με κάποιο τρόπο έχει μεγαλύτερη τάση να κοινωνικοποιείται, μια μορφή κοινότητας ακόμα και μέσα στον καπιταλισμό). Κερδίζουν τέτοιοι αγώνες περισσότερα προνόμια για τους ήδη σχετικά προνομιούχους/ισχυρούς; Η ικανοποίηση των αιτημάτων θα εγκαθιστούσε μεγαλύτερες ανισότητες; Παρόμοια, οι αυτόνομοι αγώνες συμπεριλαμβάνουν ή αποκλείουν τους λιγότερα ισχυρούς κοινωνικά η οικονομικά;

2) Οι αγώνες αυξάνουν την ταξική ενότητα συμφιλιώνοντας διαφορετικούς ταξικούς τομείς σε θετικές, αμοιβαία ενδυναμωμένες σχέσεις, ξεπερνώντας τις διαιρέσεις μέσα στην τάξη. Προχωρούν πέρα από τα μονοθεματικό χαρακτήρα, αναζητώντας συνδέσεις, χωρίς όμως να μειώνουν τη σημασία ή την αξία αυτών των θεμάτων. Αυτή η ενότητα πρέπει να γίνει πλανητική. Όπως γράφει ένας άλλος φίλος του MN, ο Kolya Abramsky στο «Gathering Our Dignified Rage»: Οι αγώνες αυτοί «διευρύνουν και βαθαίνουν τα παγκόσμια δίκτυα ...προς μία επιταχυνόμενη διαδικασία οικοδόμησης μακροπρόθεσμων αυτόνομων και αποκεντρωμένων μέσων συντήρησης, που να στηρίζονται σε συλλογικές σχέσεις παραγωγής, ανταλλαγής και κατανάλωσης που βασίζονται σε αξιοπρεπή μέσα συντήρησης; (Abramsky, 2008). Σε μία κάπως παλαιότερη ορολογία, οι αγώνες αυτοί αυξάνουν την «πολιτική ανασύνθεση» της εργατικής τάξης, όπως αυτή ορίστηκε από τους εκδότες του «Zerowork» στα μέσα των 70.: «Η ανατροπή των καπιταλιστικών διαχωρισμών, η δημιουργία νέων ενοτήτων ανάμεσα σε διαφορετικούς τομείς της τάξης και μία διεύρυνση των ορίων αυτού που η εργατική τάξη θα συμπεριλαμβάνει» (MN, 1992: 112).

3) Οι αγώνες προωθούν την αξιοπρεπή ένταξη στην κοινότητα. Οι τοίχοι του αποκλεισμού και του απαρτχάιντ γκρεμίζονται στους επαναστατικούς αγώνες – συμπεριλαμβανομένου στην εποχή μας του τείχους απέναντι σε μετανάστες, φυλακισμένους, γκέι και λεσβίες καθώς και ιστορικά καταπιεσμένες φυλές και λαούς. Σέβονται την ετερότητα και την κοινότητα του άλλου έτσι ώστε να γνωρίζουν περισσότερα για τις ανάγκες του/της, ειδικά για τις ανάγκες των λιγότερο ισχυρών τη συγκεκριμένη στιγμή. Σκοπός τους είναι να βεβαιώσουν ότι συμπεριφερόμαστε όλοι ο ένας στον άλλον με αξιοπρέπεια.

4. Οι αγώνες ενισχύουν την κοινότητα και επεκτείνουν μη εμπορευματοποιημένες σχέσεις και χώρους. Τα κοινά είναι ένας μη

εμπορευματοποιημένος χώρος που μοιράζεται από την κοινότητα. Οι σοσιαλδημοκρατικές εκδοχές συνήθως περιλαμβάνουν υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, κοινωνική ασφάλιση, που όμως υλοποιούνται ατελώς. Ωστόσο, υποστηρίζει ο αγώνας παράλληλα την προσέγγιση των από κάτω προς τα πάνω, επεκτείνοντας την ένταξη και το συμμετοχικό έλεγχο; Από την άλλη πλευρά, είναι οι αυτόνομοι τομείς σε θέση να αποφύγουν την εμπορευματοποίηση (να αποφύγουν να μετατραπούν σε επιχειρήσεις, προϊόντα ή υπηρεσίες που προορίζονται για πώληση); Ακόμη και αν δεν μπορούν να το κάνουν εντελώς, μπορούν να διατηρήσουν μια ενεργή πολιτική στάση και συμπεριφορά, η οποία να ωθεί προς μη εμπορευματικές μορφές; Γενικότερα, πώς μπορεί η εργατική τάξη σε μικρή ή μεγάλη κλίμακα να δημιουργήσει μορφές ανταλλαγής που είναι ή έχουν την τάση να είναι μη-εμπορευματικές; Να σχηματίσει αγορές (μορφές ανταλλαγής), οι οποίες να μην κυριαρχούν στη ζωή και τη διαβίωση; Να μειώσει την επίδραση της εμπορευματοποίησης και της καπιταλιστικής αγοράς στη ζωή των ανθρώπων;

5. Οι αγώνες ενισχύουν τον τοπικό έλεγχο και το συμμετοχικό έλεγχο. Το «τοπικό» δεν είναι ένας γεωγραφικός προσδιορισμός, αλλά σημαίνει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο πιο κοντά είναι δυνατό σε αυτούς που τους αφορούν. Το «συμμετοχικό» σημαίνει ότι όλοι αυτοί που πλήττονται έχουν πραγματικά λόγο στις αποφάσεις. Αυτό θέτει επί τάπητος το ζήτημα ποιος λαμβάνει αποφάσεις και με ποιο τρόπο.

Πολλά από αυτά που εννοούμε ως αυτόνομη δράση έχουν τοπικά χαρακτηριστικά και σχεδόν εξ'ορισμού περιλαμβάνουν κάποιου είδους «τοπικό έλεγχο». Η σοσιαλδημοκρατία ιστορικά δεν το κάνει αυτό. Πράγματι, ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της είναι η εξάρτηση από ένα μεγάλο, γραφειοκρατικό, παρεμβατικό και δύσκολα επηρεάσιμο κρατικό μηχανισμό. Αυτή η κατάσταση ήταν ο στόχος μιας ευρείας επίθεσης της εργατικής τάξης στη δεκαετία του 1960, η οποία, ωστόσο, χρησιμοποιήθηκε εναντίον της εργατικής τάξης από τη δεξιά για την προώθηση του νεοφιλελευθερισμού. Μπορεί η εργατική τάξη να υιοθετήσει σοσιαλδημοκρατικά αιτήματα/αγώνες που να περιλαμβάνουν όμως τη διεκδίκηση για τοπικό ή/και συμμετοχικό έλεγχο; (Υπάρχουν πτυχές μιας τέτοιας κίνησης σε ορισμένα από τα πρώτα προγράμματα του πολέμου κατά της φτώχειας, αλλά αυτά εξαλείφθηκαν ή αφομοιώθηκαν από τη στιγμή που το κράτος των ΗΠΑ είδε ως «επικίνδυνη» την λανθασμένη αρχική εκτίμηση). Γενικότερα, μπορούν οι «εσωτερικοί» αγώνες να βοηθήσουν τους αγώνες «εκτός» συστήματος;

Υπάρχουν τρόποι οι σοσιαλδημοκρατικοί αγώνες να κατευθυνθούν προς μια πιο αυτόνομη δράση; Παράδειγμα: οι μάχες για κυβερνητική υποστήριξη του urban gardening μπορούν παράλληλα να ασκήσουν πίεση για τον έλεγχο μέσω τοπικών, συμμετοχικών δημοκρατικών οργάνων, και όχι για μια κεντρική διακυβέρνηση σε επίπεδο κράτους ή πόλης. Οι αγώνες στα εργοστάσια μπορεί να ξεκινούν από τα «μέσα», αλλά οι συμμετέχοντες μπορούν να καταλήξουν να οργανώνονται σε συνελεύσεις κλπ., και να αναλάβουν τον έλεγχο της παραγωγής συνεργατικά, και στη συνέχεια, να συστήσουν συνεργατικές δομές υποστήριξης με άλλα εργοστάσια και με άλλους τομείς (όπως συνέβη στην Αργεντινή, μετά την οικονομική της κατάρρευση). Μάλιστα, πολλοί αγώνες συνδικάτων (η πεμπτουσία του «εσωτερικού» αγώνα) έφτασαν σε ένα σημείο καμπής όπου μετατράπηκαν σε εξωτερικούς αγώνες, όπως άλλωστε θα έδειχνε και μια εξέταση των «γενικών απεργιών». Ωστόσο, ακόμη και στην αυτόνομη ανάπτυξη αγώνων, ο συμμετοχικός έλεγχος δεν είναι εγγυημένος, είτε στο επίπεδο της σύνταξης των κανόνων ή στην καθημερινή πρακτική. Έτσι, στους διάφορους τομείς της αναπαραγωγής (ιατρική περίθαλψη, τρόφιμα, εκπαίδευση, στέγαση) και παραγωγής, με τι θα μπορούσε να μοιάζει ο συμμετοχικός δημοκρατικός έλεγχος και πώς μπορεί να γίνει αντικείμενο διεκδίκησης, με τρόπους ώστε η διεκδίκηση αυτή να είναι μεν νικηφόρα στο συγκεκριμένο πεδίο, αλλά και να μειώσει δε τις διαιρέσεις στην τάξη;

6. Οι αγώνες οδηγούν προς την κατεύθυνση όλο και περισσότερος χρόνος να βρίσκεται εκτός καπιταλιστικού ελέγχου. Ειδικότερα, αυτό σημαίνει μείωση της εργάσιμης εβδομάδας, για μισθωτούς και άμισθους. Αυτό σημαίνει αναγνώριση της «γυναικείας εργασίας» ως παραγωγικής, δημιουργία εισοδήματος για όσους εκτελούν αυτήν την εργασία, καθώς και την διεύρυνση του ποιος την εκτελεί. Πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι μια μείωση της επί μισθό εργάσιμης εβδομάδας δε θα ενδυναμώσει περαιτέρω τους άνδρες σε σχέση με τις γυναίκες; Ή κάποιους τομείς της τάξης σε σχέση με κάποιους άλλους τομείς; Με άλλα λόγια, πώς μπορούν οι νίκες στη σφαίρα του χρόνου να είναι και νίκες της ισονομίας;

7. Οι αγώνες περιορίζουν την αστάθμητη κατασπατάληση και καταστροφή κεφαλαίου, ζώων, χρόνου, υλικού πλούτου, υγείας, και περιβάλλοντος (αέρας, έδαφος και νερό), αλλά οι περιορισμοί αυτοί τίθενται με τρόπους που δεν επιβαρύνουν τους άλλους εργάτες. Παράδειγμα: στις ΗΠΑ υπάρχει τεράστια σπατάλη (καθώς και αισχροκέρδεια) στην γραφειοκρατία της ιατρικής ασφάλισης. Μια πρόταση για ενοποίηση των ταμείων θα μπορούσε να εξαλείψει αρκετή από αυτή τη σπατάλη αλλά και να οδηγήσει πολλούς ανθρώπους να

χάσουν τις δουλειές τους, εντείνοντας τις ανισότητες. Τι θα πρέπει να γίνει ώστε να μην καταστραφεί οικονομικά όλος αυτός ο κόσμος; Φυσικά, από ταξική σκοπιά, ο στρατός και η παραγωγή όπλων είναι καταστροφικά σε σημείο παραφροσύνης, οπότε θα πρέπει να απορριφθούν ασυζητητί. Από την περικοπή των αλόγιστων δαπανών μπορούν να επωφεληθούν ορισμένοι ενώ δεν επωφελούνται άλλοι (για παράδειγμα, αν οδηγήσει σε μείωση του έμμισθου χρόνου εργασίας, δε θα βοηθήσει τις μητέρες με παιδιά). Έτσι όταν τίθεται το ζήτημα της καπιταλιστικής σπατάλης, πρέπει πάντα λαμβάνουμε υπόψη την ενσωμάτωση. (Τι λέει ο τύπος)

8. Οι αγώνες προστατεύουν και αποκαθιστούν την οικολογική υγεία. Οι αγώνες προωθούν μια πιο υγιή και πιο ολιστική προσέγγιση για τον πλανήτη. Για παράδειγμα, θα πρέπει να διεξαχθούν/εξεταστούν κριτικά μάχες για να μη χαθούν θέσεις εργασίας στις βιομηχανίες που προωθούν την οικολογική καταστροφή. Τέτοιες μάχες δίνονται ήδη και θα υπάρξουν και στο μέλλον.

Η γή, ο αέρας και το νερό είναι ζωτικής σημασίας. Η βιομηχανία μεταποίησης αγροτικών προϊόντων, η παγκόσμια εμπορευματοποίηση, η εμβιομηχανική, και ο πόλεμος οδηγούν σε ρύπανση, αποσάθρωση, φράγματα, πλημμύρες, αποψίλωση των δασών, αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη, μείωση της βιοποικιλότητας και το θάνατο της γης και των ωκεάνιων οικοσυστημάτων. Στην προοπτική της αντικατάστασης της καθετοποιημένης αγροτικής επιχείρησης ως τον τρόπο παραγωγής τροφίμων, θα πρέπει να συναφθούν στενότερες ανθρώπινες σχέσεις με την παραγωγή της τροφής.

9. Οι αγώνες φέρνουν δικαιοσύνη. Πολύ συχνά, οι καταπιεστές και οι εκμεταλλευτές ενήργησαν υπό καθεστώς ατιμωρησίας. Έτσι, οι πραγματικοί εγκληματίες θα πρέπει να δικαστούν για να επουλωθούν οι πληγές. Η Επαναστατική δικαιοσύνη προέρχεται από τα κάτω και οι νέες μορφές θέσπισης δικαιοσύνης που θα αναδυθούν θα πρέπει να συνάδουν με τα υπόλοιπα επαναστατικά χαρακτηριστικά. Δηλαδή "Όχι" στη θανατική ποινή ακόμη και για τους καπιταλιστές.

Πέρα από το κεφάλαιο. Έχουμε προσδιορίσει αυτά τα χαρακτηριστικά των επαναστατικών αγώνων από τη γνώση μας για την ιστορία των αγώνων (ειδικά στην Αμερικανική Ήπειρο) αλλά και από τις δικές μας εμπειρίες. Δε θέλουμε να πούμε ότι είναι τελεσίδικα, αλλά τα βλέπουμε ως αλληλένδετα. Ελπίζουμε ότι ο αναγκαστικά ελλιπής αυτός κατάλογος των χαρακτηριστικών του επαναστατικού αγώνα (από τη στιγμή που οι επαναστάσεις από την ίδια τη

φύσης τους θα δημιουργήσουν απρόβλεπτες πραγματικότητες και χαρακτηριστικά) θα λειτουργήσει ως υπόμνημα ώστε αυτοί οι αγώνες να μην γυρίσουν εναντίον μας, όπως έχει συμβεί πολύ συχνά κατά το παρελθόν, και ότι θα συμβάλει στη δημιουργία ενός κόσμου πέρα από το κεφάλαιο.

6. Συμπέρασμα: κρίση – πόλεμος – επανάσταση

Επαναστατικοί αγώνες με χαρακτηριστικά σαν και αυτά που περιγράψαμε παραπάνω αναμφίβολα εξαπολύονται κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ωστόσο, υπάρχει ένας τρομακτικός διαμεσολαβητής μεταξύ της κρίσης και της επανάστασης –ο Πόλεμος– γεγονός που ρίχνει μια πένθιμη σκιά στη χαρά μας.

Θα ήταν μια ευχάριστη λύση, αν ο καπιταλισμός απλώς σταματούσε να υπάρχει έπειτα από μια αργή διαδικασία διάλυσης και ένας άλλος φιλικότερος τρόπος παραγωγής και επιβίωσης έπαιρνε απλά τη θέση του χωρίς να το καταλάβουμε. Ίσως για πολύ καιρό αυτό που ονομάζουμε καπιταλισμό μπορεί να αντικατασταθεί, χωρίς το όνομα του κυρίαρχου τρόπου να έχει αλλάξει. Άλλωστε, δεν υπάρχει κάποια λογική αναγκαιότητα που να λέει ότι τα τεράστια, τρομακτικά πλάσματα πρέπει να έχουν πάντα ένα τεράστιο, τρομακτικό τέλος. Δε θα μπορούσαμε να ξυπνήσουμε ένα πρωί, και ενώ ένας συνεχής και απειλητικός θόρυβος θα έχει προ πολλού σταματήσει, να γυρίσουμε στους φίλους μας και να πούμε: «ο θόρυβος σταμάτησε» και να βγούμε έξω για να συναντήσουμε την καινούργια μέρα; Δε θα μπορούσαν οι καπιταλιστές άρχοντες μας να αποχωρήσουν ήσυχα όπως και οι κομμουνιστές γραφειοκράτες της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας το 1989;

Αυτού του είδους το τέλος είναι δυνατό, αλλά δεν πιθανό. Το σύστημα έχει πολλούς δείκτες και αισθητήρες (για παράδειγμα, τα έσοδα που προκύπτουν ως κέρδη, τόκοι, ενοίκια) με άμεσες συνέπειες και συναγεμούς για αυτούς που ελέγχουν το σύστημα. Μια μείωση σε ένα από αυτά τα έσοδα ειδοποιεί τους παραλήπτες ότι κάτι πάει λάθος, και απαιτείται δράση από το κράτος για να επιστρέψουν τα κέρδη τους, οι τόκοι, τα μισθώματα σε ένα "αποδεκτό" επίπεδο. Δεδομένης της κοινώς αναγνωρισμένης αντίληψης (που βέβαια σπάνια γίνεται ρητή) ότι μία τέτοια μείωση των εσόδων είναι ριζωμένη στη μειωμένη διαθεσιμότητα για υπερεργασία και στην αύξηση του κόστους των μη

ανθρώπινων μέσων παραγωγής (λόγω των οικολογικών αγώνων), η υπόθεση είναι ότι αυτή η μείωση του ποσοστού κέρδους πρέπει να "διορθωθεί" με την αύξηση της εκμετάλλευσης των εργαζομένων και τη μείωση του κόστους παραγωγής (κυρίως των πρώτων υλών), με τη μετάθεση του κόστους της οικολογικής αναγέννησης στην εργατική τάξη.

Το ιστορικό της κρίσης δείχνει ότι η ο συνήθης δρόμος για την αύξηση της εκμετάλλευσης και της μείωσης του κόστους περνάει μέσα από τον πόλεμο, τη βία, την καταστολή, με σκοπό την τρομοκράτηση των εργαζομένων και την αποσύνδεση των αυτοχθόνων και των αγροτικών πληθυσμών από τη σχέση τους με τη γη τους και τον πλούτο της. Οπωσδήποτε, η δυνατότητα ενός ειρηνικού καπιταλισμού αναιρέθηκε στις αρχές του 1990 με την έναρξη του «Τέταρτου Παγκόσμιου Πόλεμου» (εναντίον ανθρώπων και κρατών που αρνήθηκαν τις νεοφιλελεύθερες Νέες Περιφράξεις) αμέσως μετά το τέλος του «Τρίτου Παγκόσμιου Πολέμου» (ενάντια στα κομμουνιστικά κράτη).

Σε αυτή την κρίση θα υπάρξουν συγκρούσεις σε ένα ακόμη διαφαινόμενο "Πέμπτο Παγκόσμιο Πόλεμο" που δεν θα αφορούν μόνο μια επανάληψη των νεοφιλελεύθερων πολέμων, οι οποίοι προορίζονταν για την πειθαρχία ενός απείθαρχου υποδεέστερου κράτους ώστε να παίζει με τους κανόνες του νεοφιλευθερισμού και του παγκόσμιου εμπορίου (όπως η εισβολή και η κατοχή του Ιράκ). Αυτός είναι ο λόγος που αρχίσαμε και θα ολοκληρώσουμε αυτή την προκήρυξη για την κρίση και την επανάσταση με τη μοιραία σφαίρα που διαπέρασε το νεανικό σώμα του Αλέξη Γρηγορόπουλου. Μας υπενθυμίζει ότι ο καπιταλισμός σε τελική ανάλυση είναι ένα ψυχρό, βίαιο και δολοφονικό σύστημα. Έτσι, το πιο σημαντικό βήμα για την πλανητική «μείωση της βλάβης», ενώ εμείς διασχίζουμε την τροχιά από την κρίση στην επανάσταση, είναι να αφοπλίσουμε το κράτος και το κεφάλαιο το συντομότερο δυνατό.

Βιβλιογραφία

* Οι εκδόσεις του Midnight Notes publications μπορούν να βρεθούν στη διεύθυνση www.midnightnotes.org.

Abramsky, Kolya. 2008. "A Gathering of Dignified Rage." Υπάρχει στη διεύθυνση

<http://zapagringo.blogspot.com>.

De Angelis, Massimo. 2007. *The Beginning of History: Value Struggles and Global Capital*.

Boal, Iain, et al. 2006. *Afflicted Powers: Capital and Spectacle in a New Age of War*.

Bonefeld, Werner (ed.). 2008. *Subverting the Present, Imagining the Future: Insurrection, Movement, Commons*.

Carlsson, Chris. 2008. *Nowtopia: How Pirate Programmers, Outlaw Bicyclists, and Vacant-lot Gardeners Are Inventing the Future Today!*

Cleaver, Harry. 2000. *Reading Capital Politically*. Second edition.

Holloway, John. 2002. *Change the World Without Taking Power: The Meaning of Revolution Today*, Holloway, J. *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία*, εκδόσεις Σαββάλα.

Linebaugh, Peter. 2008. *The Magna Carta Manifesto: Liberty and Commons for All*.

Midnight Notes. 1992. *Midnight Oil: Work, Energy, War: 1973–1992*.

Midnight Notes. 1997. *One No, Many Yeses*. (Available at www.midnightnotes.org.)

Midnight Notes. 2001. *Auroras of the Zapatistas: Global and Local Struggles in the Fourth World War*.

Midnight Notes. 2002. “Respect Your Enemies—The First Rule of Peace: An Essay Addressed to the U. S. Anti-war Movement.”

[Διαθέσιμα στο www.midnightnotes.org.]

P.M. 1985. *Bolo-Bolo*.

Shukaitis, Stephen, David Graeber, with Erika Biddle. 2008. *Constituent Imagination: Militant Investigations Collective Theorization*.

Ζαπατιστικός Στρατός για την Εθνική Απελευθέρωση (EZLN). 2005. *Η Έκτη Διακήρυξη της Ζούγκλας Λακαντόνα* («Μέρος VI: Πώς θα τα πετύχουμε αυτά»).